

**T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI**

**KASTAMONU ÇATALZEYTİN'DE TÜRBE CAMİİ
HAZİRESİNDEKİ MEZAR TAŞLARI**

Yüksek Lisans Tezi

Muhammet Eren YILMAZ

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Eyüp NEFES**

SAMSUN
2023

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI

KASTAMONU ÇATALZEYTİN'DE TÜRBE CAMİİ
HAZİRESİNDEKİ MEZAR TAŞLARI

Yüksek Lisans Tezi

Muhammet Eren YILMAZ

Danışman
Prof. Dr. Eyüp NEFES

SAMSUN
2023

TEZ KABUL VE ONAYI

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Hazırladığım Yüksek Lisans tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin Kaynaklar'da gösterilenlerden oluştuğunu, her unsurun enstitü yazım kılavuzuna uygun yazıldığını ve TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Yönetmeliği'nin 3. bölüm 9. maddesinde belirtilen durumlara aykırı davranılmadığını taahhüt ve beyan ederim.

Etik Kurul Gerekli mi ?

Evet ☒

Hayır ☐

03 /01/ 2023

Muhammet Eren YILMAZ

TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI

Tez Başlığı : KASTAMONU ÇATALZEYTİN'DE TÜRBE CAMİİ HAZİRESİNDEKİ MEZAR TAŞLARI

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışması için şahsım tarafından 05/01/2023 tarihinde intihal tespit programından alınmış olan özgünlük raporu sonucunda;

Benzerlik oranı : % 7

Tek kaynak oranı : % 1 çıkmıştır.

05 /01 / 2023

Prof. Dr. Eyüp NEFES

ÖZET

KASTAMONU ÇATALZEYTİN'DE TÜRBE CAMİİ HAZİRESİNDEKİ MEZAR TAŞLARI

Muhammet Eren YILMAZ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans, Şubat/2022
Danışman: Prof. Dr. Eyüp NEFES

Türk toplumlarında önceki dönemlerden günümüze kadar gelen bir mezar geleneği mevcuttur. Türklerin İslam dinini kabulünden sonraki zamanda özellikle Osmanlı döneminde, geçmişten gelen bu gelenek, Osmanlı süsleme sanatları, taş işlemeciliği, edebi metinler ve hat sanatı gibi sanat dallarıyla birleşerek, eşsiz örnekler ortaya koymuştur. Mezar taşları üzerinde bulundurduğu işlemler açısından önemli sanat eseri örnekleridir. Ayrıca kitabelerinde bulunan yazıların içeriği bakımından da birer tarihi belge niteliğindedir.

Bu çalışmada, Kastamonu ili Çatalzeytin ilçesinde bulunan Türbe Camii haziresindeki yirmi mezara ait otuz üç mezar taşı incelenmiştir. İncelenen mezar taşları 19. ve 20. yüzyıllara aittir. Mezar taşı kitabeleri, Osmanlıca yazılmış olup yazı stili olarak sülüs, ta'lik ve rik'a kullanılmıştır. Mezar taşları incelemeye alınırken kişi hakkındaki verdiği bilgiler, mezar taşının fiziki durumu, mezar ve mezar taşlarının formları, kullanılan malzeme çeşidi, kitabelerde tercih edilen yazı stili, mezar taşlarına işlenen nesnel, geometrik ve bitkisel süslemeler vb. sanatsal işlemler dikkate alınmıştır.

İncelemeler neticesinde ortaya çıkan sonuç, mezar taşları, çevre ilçe ve yörelerdeki mezar taşlarıyla birbirlerine yakın özellikler göstermektedir. Kitabelere konu olan metinler açısından, kullanılan malzemeler, erkekler için kullanılan başlık stilleri, kadınlar için kullanılan tepelik çeşitleri, kitabelerde tercih edilen yazı biçimleri, mezar taşlarında kullanılan süsleme öğeleri vb. açılardan çevre yörelerde bulunan mezar taşları özellikleriyle de büyük oranda benzerlik göstermektedir.

Kitabelerden edilen bilgiye göre Türbe Camii haziresinde bulunan mezar taşlarının kimlik bilgilerinde birçok aile ismi olduğu tespit edilmiştir. Meslek grubu olarak bakıldığında sadece kaptanlık göze çarpmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kastamonu, Çatalzeytin, Türbe Camii, Mezar taşı, Hazire

ABSTRACT

GRAVESTONES IN THE TURBE MOSQUE GRAVEYARD IN KASTAMONU ÇATALZEYTİN

Muhammet Eren YILMAZ
Ondokuz Mayıs University
Institute of Graduate Studies
Department of Islamic History and Arts
Master, February/2023
Supervisor: Prof. Dr. Eyüp NEFES

There is a burial tradition in Turkish societies that has survived from previous periods. After the Turks' conversion to Islam, especially in the Ottoman period, this tradition from the past combined with Ottoman decorative arts, stonework, literary texts and calligraphy, and produced unique examples. They are important examples of works of art in terms of the engravings on the tombstones. In addition, it is a historical document in terms of the content of the writings in its inscriptions.

In this study, thirty-three tombstones belonging to twenty tombs in the tomb of Türbe Mosque located in Çatalzeytin district of Kastamonu province were examined. The tombstones examined belong to the 19th and 20th centuries. The tombstone inscriptions were written in Ottoman, and thuluth, ta'lik and rik'a were used as writing styles. While the tombstones are being examined, the information given about the person, the physical condition of the tombstone, the forms of the tomb and tombstones, the type of material used, the preferred writing style in the inscriptions, the objective, geometric and herbal ornaments on the tombstones, etc. artistic works are taken into account.

As a result of the examinations, the tombstones show similar characteristics to the tombstones in the surrounding towns and regions. In terms of the texts that are the subject of the inscriptions, the materials used, the headline styles used for men, the types of hills used for women, the writing styles preferred in the inscriptions, the decoration elements used on the tombstones, etc. In terms of the features of the tombstones found in the surrounding regions, it shows a great similarity.

According to the information obtained from the inscriptions, it has been determined that there are many family names in the identity information of the tombstones found in the tomb of the Tomb Mosque. When viewed as a professional group, only captaincy stands out.

Keywords: Kastamonu, Çatalzeytin, Türbe Mosque, Tombstones, Cemetery

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Mezar taşları geçmişten günümüze ışık tutan, bir yerleşim yeri hakkında bizlere geçmişten haber veren değerli tarihi belgelerdir. Tarihi bilgiler vermesinin yanı sıra bünyesinde bulundurduğu işleme, yazı, bitkisel, geometrik, nesnel süslemelerle de birer sanat eseri olma özelliği taşırlar.

Türkler, ölümden sonra hayat olduğu inancından hareketle mezarlarına büyük önem atfetmişlerdir. İslamiyet öncesi Türkler’de mezar “kurgan” yapılarıyla başlamıştır. İslam dinini kabul ettikten sonra kendini daha da geliştiren bu yapı şekli önemli sanat eserlerine dönüşmüştür.

Bu çalışmamızda nadide örneklerinin bulunduğu Çatalzeytin Türbe Camiisi haziresindeki mezar taşlarını incelemeye aldık. Amacımız yukarıda önemine vurgu yaptığımız bu eserlerin, birtakım sebepler neticesinde kaybolup gitmelerini engellemektir. Ayrıca gerekli önlemlerin alınması adına bir çalışma yapmak ve Türk İslam sanatları literatürüne kazandırmaktır.

Bu çalışma sürecinde bana her zaman destek olan danışman hocam Prof. Dr. Eyüp NEFES’e, arkadaşım Hüseyin Emre DURAN’a, Enes BAHÇECİ’ye ve Musa ALİYEV’e teşekkür ederim.

Muhammet Eren YILMAZ

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAYI	i
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI	ii
TEZ ÇALIŞMASI ÖZGÜNLÜK RAPORU BEYANI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
TABLolar DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu, Kapsamı ve Özgünlüğü	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.3. Araştırmanın Yöntemi	2
1.4. Kitaplar, Makaleler ve Tezler	3
2. TÜRKLERDE MEZAR GELENEĞİ, ÇATALZEYTİN KONUMU VE TARİHÇESİ	7
2.1. Türk- İslam Geleneği Açısından Mezar Taşları ve Gelişimi	7
2.2. İslam Öncesi Türklerde Ölüm ve Mezar Geleneği	7
2.3. İslam Dininde Mezar ve Mezar Taşı	8
2.4. Türk İslam Devletlerinde Mezar Taşı	10
2.5. Çatalzeytin İlçesi Konumu ve Tarihçesi	11
2.6. Türbe Camii Haziyesi ve Mezar Taşları	12
3. KATALOG	14
4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA	70
4.1. Form Tipleri	70
4.1.1. Toprak Mezarlar	70
4.1.2. Çerçevesiz Mezarlar	71
4.1.3. Üstü Açık Lahit Mezarlar	72
4.2. Başlık Tipleri	73
4.2.1. Sarık Biçimli Başlıklar	73
4.2.2. Fes Biçimli Başlıklar	75
4.2.3. Kısa Silindirik Başlık	76
4.3. Süsleme Özellikleri	77
4.3.1. Geometrik Süsleme	77
4.3.2. Nesneli Süsleme	77
4.3.3. Bitkisel Süsleme	79
4.4. Malzeme ve İşleme	82
4.5. Yazı	82
4.6. Kitabe Yazılarının İçeriği	83
4.6.1. Başlangıç İfadeleri	83
4.6.2. Durum ve Sebep Bildirme	83

4.6.3. Allah'tan İstek.....	86
4.6.4. İnsanlardan İstek	87
4.6.5. Nasihat	87
4.6.6. Unvan, Yer ve Aile isimleri	87
4.6.7. Meslek Grupları	88
4.6.8. Tarihlendirme.....	88
4.6.9. Kullanılan İsimler	89
5. SONUÇ	90
KAYNAKÇA.....	92
EKLER	94
ÖZ GEÇMİŞ.....	95

KISALTMALAR

C.	: Cilt
DİA	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
OMÜİFD	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiat Fakültesi Dergisi
S.	: Sayı
ss.	: Sayfadan Sayfaya
TTK	: Türk Tarih Kurumu
vd.	: Ve Diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Hazire Giriş Kapısı	12
Şekil 3.1. Katalog no: 1 Mezar Görünüm	16
Şekil 3.2. Katalog no: 1 Baş Şahide.....	16
Şekil 3.3. Katalog no: 1Baş Şahide Çizim	17
Şekil 3.4. Katalog no: 2 Baş Şahide.....	19
Şekil 3.5. Katalog no: 2 Baş Şahide Çizim	19
Şekil 3.6. Katalog no: 2 Mezar Görünüm	19
Şekil 3.7. Katalog no: 3 Baş Taşı.....	22
Şekil 3.8. Katalog no: 3 Ayak Taşı	22
Şekil 3.9. Katalog no: 3 Baş Taşı Çizim	23
Şekil 3.10. Katalog no: 4 Baş Taşı.....	25
Şekil 3.11. Katalog no: 4Baş Taşı Çizim	25
Şekil 3.12. Katalog no: 5 Mezar Görünümü	27
Şekil 3.13. Katalog no: 5 Bbaş Taşı.....	27
Şekil 3.14. Katalog no: 5 Baş Taşı Çizim	27
Şekil 3.15. Katalog no: 6 Baş Taşı.....	30
Şekil 3.16. Katalog no: 6 Baş Taşı Çizim	30
Şekil 3.17. Katalog no: 6 Ayak Taşı	30
Şekil 3.18. Katalog no: 7 Baş Taşı.....	33
Şekil 3.19. Katalog no: 7 Ayak Taşı	33
Şekil 3.20. Katalog no: 8 Baş Taşı.....	35
Şekil 3.21. Katalog no :8 Ayak Taşı	35
Şekil 3.22. Katalog no: 8 Mezar Görünümü	36
Şekil 3.23. Katalog no :8 Ayak Taşı Çizim	37
Şekil 3.24. Katalog no: 8 Baş Taşı Çizim	37
Şekil 3.25. Katalog no: 9 Baş Taşı.....	39
Şekil 3.26. Katalog no: 9 Ayak Taşı	39
Şekil 3.27. Katalog no: 9 Baş Taşı Çizim	40
Şekil 3.28. Katalog no: 10 Baş taşı	42
Şekil 3.29. Katalog no: 10 Ayak Taşı	42
Şekil 3.30. Katalog no: 10 Mezar Görünümü	42
Şekil 3.31. Katalog no: 10 Baş Taşı Çizim	43
Şekil 3.32. Katalog no: 10 Ayak Taşı Çizim	43
Şekil 3.33. Katalog no: 11 Baş Taşı.....	45
Şekil 3.34. Katalog no: 11 Ayak Taşı	45
Şekil 3.35. Katalog no: 12 Baş Taşı.....	47
Şekil 3.36. Katalog no: 12 Baş Taşı Arka Kısım	47
Şekil 3.37. Katalog no: 12 Baş Taşı Çizim	47
Şekil 3.38. Katalog no: 13 Baş Taşı.....	50
Şekil 3.39. Katalog no: 13 Ayak Taşı	50
Şekil 3.40. Katalog no: 13 Mezar Görünüm	51
Şekil 3.41. Katalog no: 13 Baş Taşı Çizim	51
Şekil 3.42. Katalog no: 14 Baş Taşı.....	54
Şekil 3.43. Katalog no: 14 Ayak Taşı	54
Şekil 3.44. Katalog no: 14 Baş Taşı Çizim	55
Şekil 3.45. Katalog no: 14 Ayak Taşı Çizim	55
Şekil 3.46. Katalog no: 15 Baş Taşı.....	57
Şekil 3.47. Katalog no: 16 Baş Taşı.....	60
Şekil 3.48. Katalog no: 16 Ayak Taşı	60
Şekil 3.49. Katalog no: 16 Baş Taşı Çizim	61
Şekil 3.50. Katalog no: 16 Ayak Taşı Çizim	61
Şekil 3.51. Katalog no: 17 Baş Taşı.....	63
Şekil 3.52. Katalog no: 17 Mezar Görünüm	63

Şekil 3.53. Katalog no: 17 Baş Taşı Çizim	63
Şekil 3.54. Katalog no:18 Baş Taşı.....	66
Şekil 3.55. Katalog no:18 Ayak Taşı	66
Şekil 3.56. Katalog no: 19 Ayak Taşı	67
Şekil 3.57. Katalog no: 20 Ayak Taşı	69
Şekil 4.1. Kısa Başlıklı Sarık Çizim Örneği 1	74
Şekil 4.2. Kısa Başlıklı Sarık Örneği 1	74
Şekil 4.3. Kısa Başlıklı Sarık Çizim Örneği 2	74
Şekil 4.4. Kısa Başlıklı Sarık Örneği 2	74
Şekil 4.5. Kısa Başlıklı Sarık Çizim Örneği 3	74
Şekil 4.6. Kısa Başlıklı Sarık Örneği 3	74
Şekil 4.7. Kısa Başlıklı Şeritli Sarık Çizim Örnek 1	74
Şekil 4.8. Kısa Başlıklı Şeritli Sarık Örnek 1	74
Şekil 4.9. Hamidiye Kalıplı Fes Çizim Örnek	75
Şekil 4.10. Hamidiye Kalıplı Fes Örnek.....	75
Şekil 4.11. Aziziye Kalıplı Fes Örneği 1	76
Şekil 4.12. Aziziye Kalıplı Fes Örneği 2	76
Şekil 4.13. Aziziye Kalıplı Fes Örneği 3	76
Şekil 4.14. Aziziye Kalıplı Fes Çizim Örneği 1	76
Şekil 4.15. Aziziye Kalıplı Fes Çizim Örneği 2	76
Şekil 4.16. Aziziye Kalıplı Fes Çizim Örneği 3	76
Şekil 4.17. Kısa Silindirik Başlık Örnek.....	77
Şekil 4.18. Kısa Silindirik Başlık Çizim Örnek.....	77
Şekil 4.19. Dilimli Oval Madalyon Örnek.....	77
Şekil 4.20. Vazo Örnek 1	78
Şekil 4.21. Vazo Örnek 2.....	78
Şekil 4.22. Vazo Örnek Çizim 1	78
Şekil 4.23. Vazo Örnek Çizim 1	78
Şekil 4.24. Kurdele Örnek 1	79
Şekil 4.25. Kurdele Örnek 2	79
Şekil 4.26. Kurdele Örnek 3	79

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Katalog no: 1	14
Tablo 3.2. Katalog no: 2	17
Tablo 3.3. Katalog no: 3	20
Tablo 3.4. Katalog no: 4	23
Tablo 3.5. Katalog no: 5	25
Tablo 3.6. Katalog no: 6	28
Tablo 3.7. Katalog no: 7	31
Tablo 3.8. Katalog no: 8	33
Tablo 3.9. Katalog no: 9	37
Tablo 3.10. Katalog no: 10	40
Tablo 3.11. Katalog no: 11	43
Tablo 3.12. Katalog no: 12	45
Tablo 3.13. Katalog no: 13	48
Tablo 3.14. Katalog no: 14	52
Tablo 3.15. Katalog no: 15	55
Tablo 3.16. Katalog no: 16	58
Tablo 3.17. Katalog no: 17	61
Tablo 3.18. Katalog no: 18	64
Tablo 3.19. Katalog no: 19	66
Tablo 3.20. Katalog no: 20	68
Tablo 4.1. Durum ve Sebep Bildirme	83
Tablo 4.2. Allah'tan İstek	86

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu, Kapsamı ve Özgünlüğü

Bu çalışma, Kastamonu ili Çatalzeytin ilçesindeki Türbe Camii haziresinde bulunan mezar taşlarını konu edinmektedir. Yaptığımız araştırmalar sonucunda konu hakkında akademik araştırmanın olmadığı tespit edilmiştir. Çatalzeytin ilçe merkezinde yer alan bu hazirede 20 mezar incelemeye alınmıştır. Çalışmamıza konu olan mezar taşları 19. ve 20. yüzyıllara aittir. Söz konusu mezar taşları, tip ve form, başlık çeşitleri, süsleme özellikleri, kitabe kısmında bulunan yazıların içeriği ve estetiği açısından incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Mezar taşları, tarihi araştırmalar esnasında başvurulacak önemli kaynaklardan biridir. Son yüzyıllarda dünya genelinde incelenen mezar taşları sayesinde, bir devletin o zamanki dünya güçleri içerisindeki yeri, insanların hayata bakış açısı, günlük yaşam standartları, toplumdaki meslek grupları gibi birçok güvenilir bilgi edinilmiştir. Mezar taşlarına verilen önem Osmanlı döneminin son zamanlarına kadar yükselen bir grafikte ilerlemiştir. Cumhuriyet döneminin başlarından yakın zamana kadar gelen süre zarfında ise bu önem bazı sebeplerden dolayı sekteye uğramıştır. Bu sebepler arasında yeni mesken yerleri açmak için yok sayılan tarihi mezarlık alanları, halkımızın bir kısmının mermer tozu, kapı eşiği malzemesi, sokak kaldırım vb. gibi ihtiyaçlarında mezar taşlarını kullanmaları sayılabilir. Ancak son dönemlerde mezar taşlarına karşı ilgi artmış olup ortaya birçok çalışma koyulmuştur.

Türk İslam sanatı hakkında yapılan çalışmalar genellikle mimari ve tezyinat şeklinde gelişme yaşamışsa da mezar taşları, göz ardı edilemeyecek derecede önem arz etmektedir. Söz konusu taşlar mimari eserler kadar gösterişli ve heybetli olmasalar da mütevazı yapısı içinde mevcut olan tarihlendirilmeleri sayesinde güvenilirlerdir. Yine üzerinde bulundurduğu sanat dallarıyla birlikte dönemin sanat anlayışı hakkında birçok bilgi barındırmaktadırlar. Aynı zamanda mezar taşlarında yer alan kişinin yaşantısıyla ilgili bilgiler o dönemde toplumsal yapının nasıl olduğu sorusuna da cevap verir niteliktedir.

Mezar taşları, konumlandıkları mekanlar bakımından bir şehrin yerleşim planında büyük öneme sahiptir. Mezar taşlarının bulunduğu hazirelerin şehir yerleşim yerlerinde bulunmaları bir manada bu taşlara tebliğ vasfında yüklemiştir. Mezar

taşları ve hazirelerin yerleşim yerlerinde bulunmaları başka bilim dalları için de fayda sağlamaktadır. Özellikle geçmiş dönemde kurulan yerleşim yerlerinin şehir planlaması çıkarılırken mezar taşları yardımcı kaynak konumundadır.

Mezar taşları üzerinde birçok sanatsal özellikler barındırmaktadır. Bu özelliklerden biri işlenen sembol ve yazılardaki taş oymacılığıdır. Geçmiş dönemlerde incelenen mezar taşlarından taş oymacılığının ne kadar yüksek bir seviyeye ulaştığını anlamak mümkündür. Diğer bir sanatsal özellik ise kitabe kısımlarında kullanılan hüsn-i hat sanatıdır. Yazının içeriğinin yanı sıra yukarıda bahsettiğimiz taş oymacılığı ile hat sanatının birleşmesiyle ölümün kasveti sanatsal bir sergiye dönüşmüştür. Aynı zamanda yazılan metinlerdeki edebi dil dönemin dil yapısını, edebi yönünü bizlere açıkça anlatmaktadır. İçerdiği mesajlarla hayatının sonunda geride kalanlara tecrübelerini, pişmanlıklarını ve tavsiyelerini bıraktığı, duygu ve düşüncelerini aktardığı bir mektup niteliğindedir.¹

Bu çalışmanın temel amacı Çatalzeytin’de bulunan Türbe Camii Haziresindeki mezar taşlarının bir çok açıdan incelenerek literatüre ve kültürümüze katkıda bulunmasıdır. İncelenen mezar taşlarından elde edilen bilgiler sayesinde bu merkezdeki toplumun sosyolojik yapısı hakkında önemli ipuçları elde edilmiştir. Özelde Çatalzeytin ilçesinde yapılan bu çalışmanın genelde bizlere miras kalan Türk kültürünün tespit ve gelişimine hizmet etmesi kaçınılmazdır.

1.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada ilk öncelikle konu hakkında literatür taraması yapılmıştır. Türk İslam kültüründe mezar taşları hakkında yapılmış çalışmalar incelenmiştir.

Sonraki aşamada çalışmamıza konu olan Kastamonu ili Çatalzeytin ilçesi Türbe Camii haziresinde bulunan mezar taşlarının fotoğraflanıştır. Mezar taşlarının ölçüleri alınmış ve kaydedilmiştir. Bilgisayar programları vasıtasıyla bazı mezar taşlarının çizimi yapılmıştır.

Çalışmanın sonraki sürecinde toplamda 20 mezara ait 33 mezar taşı hakkında katalog oluşturulmuştur. Katalog kısmı kronolojik olarak sıralanmıştır. Tarihi olmayan, tahrip olmuş veya baş taşı bulunmayan mezar taşları son sıralara yerleştirilmiştir. Katalog bilgileri arasında şahsın kimlik bilgileri, mezar taşının fiziki

¹ Semavi Eyice, “Mezarlıklar ve Hazireler”, İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri, C.I, TTK Yayınları, Ankara 1996, ss. 123-128.

durumu, kitabe yazının Osmanlıca latin harfleri ile yazımı ve mezar taşının kompozisyon bilgileri aktarılmıştır.

Sonraki bölümde katalog bilgileri ışığında mezar taşları, sanatsal, malzeme, yazı stili, kitabede verilen bilgiler vb. açılardan değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen bilgiler detaylıca aktarılmaya çalışılmıştır. Yakın çevre il ve ilçelerde bulunan mezar taşları ile karşılaştırması yapılmıştır.

1.4. Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Yapılan araştırmalar sonucunda mezar taşları hakkında doğrudan ya da dolaylı olarak bilgi edinilen kaynaklar kronolojik olarak şöyle sıralanmıştır.

- 1- Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, İstanbul 1969: Bu kitapta türk kültürüne ait kıyafetler hakkında bilgiler verilmiştir.
- 2- Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, 1989: Bu eser Türk sanatı hakkında geniş bilgiler sunmaktadır.
- 3- Semavi Eyice, “Mezarlıklar ve Hazineleler”, *İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Ankara 1996: İki cilt olan bu eserde mezar yapıları, mezar taşları ve defin gelenekleri hakkında ayrıntılı bilgiler sunulmuştur. Semavi Eyice’nin yazdığı bölüm daha çok mezar taşları yapısı hakkındadır.
- 4- Yusuf Reaghad, , “İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı”, *İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, Ankara 1996: İki ciltlik kitabın bu bölümünde mezar yapısı, yüksekliği vs. gibi durumların İslam hukuku açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.
- 5- Faruk Karaca, , *Mezar Taşlarına Yansıyan Şekliyle Türk Kültüründe Hayat ve Ölümle İlgili Bazı Değerlendirmeler*, 2001: Bu çalışmada Türk kültüründe ölümle ilgili duygu ve düşünce yapısının mezar taşlarına yapısal ve manzume olarak nasıl aktarıldığı anlatılmıştır.
- 6- Nilgün Çıblak, *Anadolu’da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler*, 2002: Anadoluda ölümlerin defnedilmesindeki gelenek görenek ve pratikleri açıklayan bir çalışmadır.
- 7- Eyüp Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2002: Bu çalışmada Samsun Merkez, Tekkeköy, Bafra ve Alaçam ilçelerinde bulunan 119 mezar taşının tipolojisi, tezyini unsurları ve kitabelerindeki metinlerin incelemesini içermektedir.

- 8- Tilla Deniz Baykuzu, *IV.ve V. Yüzyıllarda Çindeki Birkaç Hun Hükümdar Kurganı ve Türbesi Hakkında*, 2005: İslamiyet öncesi Türk kültürünün aydınlatılması ve Hun türklerinin kurgan yapıları hakkında bilgiler vermektedir.
- 9- Gazanfer iltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara 2005: Bu çalışmada Giresun ilinin sahil şeridinde bulunan bir çok ilçedeki mezar taşları bir çok açıdan incelenmiş ve karşılaştırmaları yapılmıştır.
- 10- Halit Çal ve Özlem Ataoğuz Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Ankara 2008: Bu eserde Katamonu'da bulunan Atabey Gazi camisi ve türbesinde bulunan mezar taşları detaylı bir şekilde incelenmiştir.
- 11- Halit Çal, *Ah Min'el Mevt*, İstanbul 2008: Bu eserde Katamonu ilinde çalışması yapılmış bir çok hazirenin içinde bulunan mezar taşları hakkında sayısal döküm ve detaylı inceleme yapılmıştır.
- 12- Recep Gün, *Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, 2008: Bu çalışma Samsun ilinde bulunan Rıdvan Paşa cami haziresindeki, kitabesi celi ve talik yazılı mezar taşları hakkında bilgiler sunmaktadır.
- 13- Emine Nilüfer Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008: Bu çalışmada Çorum ilindeki Ulu ve Hıdırlık mezarlığında bulunan mezar taşlarının incelemesini içermektedir.
- 14- Mustafa Bektaşoğlu, *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*, Ankara 2009: Türk İslam sanatları hakkında genel bilgiler sunan bir eserdir.
- 15- Eyüp Nefes, *İlkadım Seyyid Kutbiddin (Kökçüoğlu) Mezarlığı Tarihi Mezar Taşları*, Samsun 2009: Bu eserde Samsun ili İlkadım ilçesinde bulunan Kökçüoğlu mezarlığındaki tarihi mezar taşları yapısı, kitabesi ve bir çok sanatsal öge açısından incelenip değerlendirmesi yapılmıştır.
- 16- Recep Gün ve Eyüp Nefes, *Çarşamba Kurdahmetli Köyü Mezarlığındaki Tarihi Mezar Taşları*, 2011: Bu çalışmada Kurdametli köyü mezarlığındaki incelenmeye değer 13 mezar taşı kompozisyon ve süsleme açısından incelenmiştir.
- 17- İrfan Yiğit ve Ülkü Ünlüsoy, *Hıdırlık – Ulumezarlık Osmanlı Dönemi Çorum Mezar Taşları*, Çorum 2014: Bu kitap Çorum İlinde bulunan

Hıdırlık- Ulumezarlık'taki osmanlı dönemi mezar taşları hakkında bilgileri vermektedir.

- 18- Halit Çal, *Boyabat Mezar Taşları*, Ankara 2015: Bu kitapta Boyabat sınırları içinde tespit edilen 137 mezara ait mezar taşları bir çok açıdan değerlendirilmiştir.
- 19- Halil İbrahim Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, Ankara 2016: Bu eser İslam dininde mezhepler hakkında geniş bilgiler vermektedir. İçeriğinde çalışmamızla alakalı olan farklı coğrafyalarda bulunan mezheplerin mezar yapısı hakkındaki görüşleride bulunmaktadır.
- 20- Recep Gün, Eyüp Nefes, Yılmaz Can ve Ahmet Çakır, *Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları*, 2016: Bu çalışmada Vezirköprü yöresinde bulunan incelemeye değer 17-18. Yüzyıla ait 16 adet mezar taşının kültürel ve sanatsal yönü incelenmiştir.
- 21- Süleyman Berk, *Zeytinburnu'nun Tarihi Mezar Taşları*, İstanbul 2016: İki ciltlik bu eserin ilk cildinde Zeytinburnu sınırlarında bulunan mimari yapılarda bulunan kitabeler ve iki mezarlıktaki mezarlar konu edinmiştir. İkinci ciltte ise Zeytinburnu'nda bulunan diğer mezarlıklardaki mezar taşları hakkında detaylı bilgiler verilmektedir.
- 22- Yılmaz Can ve Recep Gün, *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği*, İstanbul 2017: Bu kitap din ve sanat arasındaki ilişkilere değinmektedir. Ayrıca eser bir çok sanat dalı hakkında bilgiler içermektedir.
- 23- Recep Gün, Eyüp Nefes, Yılmaz Can ve Ahmet Çakır, *Vezirköprü Yöresinde Bulunan 19. ve 20. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları*, 2017: Bu çalışma 19. ve 20. Yüzyıllara ait 21 adet mezar taşının Türk süsleme sanatı, kompozisyon ve sanatsal özelliklerini içermektedir.
- 24- Aslı Sağıroğlu Arslan, *Taşlar Konuşur: Türk Mezar Taşlarının BiçimDili*, 2017: Bu çalışmada Orta Asya Türk medeniyetlerinden başlayan mezar geleniği ve sonraki dönemlerde İslam kültürüyle birlikte değişimini ve gelişimini konu almaktadır.
- 25- Emine Güzel, *Malatya Sancaktar Mezarlığındaki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, 2020: Bu kitapta Sancaktar mezarlığında bulunan Osmanlı dönemi mezarlar ve farklı başlık tipleri ya da saç örgüsü gibi dikkat çekici süsleme unsurları bulunduran mezar taşları hakkında bilgiler verilmektedir.

- 26- Zeynep Hoccoğlu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2020: Bu çalışmada 121 adet klasik ve son dönem Osmanlı mezar taşları süsleme unsurları ve kitabeleri açısından incelemiştir.
- 27- Davut Kaya, *Trabzon Ayasofya Müzesi ile Boztepe Mezarlığındaki Osmanlı Mezar Taşları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2021: Bu çalışma Ayasofya müzesi ve Boztepe mezarlığında bulunan incelemeye değer 29 adet mezar taşını konu edinmiştir. Mezar taşları süsleme motifleri, kitabelerindeki yazılar ve kullanılan malzemeler açısından değerlendirilmiştir.

2. TÜRKLERDE MEZAR GELENEĞİ, ÇATALZEYİN KÖNÜMU VE TARİHÇESİ

2.1. Türk- İslam Gelenegi Açısından Mezar Taşları ve Gelişimi

Ölüm tüm canlılar için inkâr edilemeyecek bir gerçeklik taşımaktadır. Ölen kişinin cesedi hastalık yayma korkusu veya ölüm fikrinin insanüstü gerçekliğine saygı duyulması açısından inanç sistemleri ve coğrafyaya göre değişik şekillerde işlemlere tabii tutulmuştur. İnsanlar ölümlerini yaşam alanları dışına taşıyarak ağaç dallarında asılı bırakmışlar. Bazı toplumlarda yakarak küllerini nehirlele bırakmak ya da evlerinde saklamak gibi yöntemlere başvurmuşlardır. Evlerinin zeminlerinde çukurlara yerleştirmiş veya kilden imal edilmiş küp şeklindeki kaplarda muhafaza etmişlerdir. İnsan için ölüm sonrasında farklı defnetme şekli söz konusu olsa bile en yaygın defnetme şekli toprağın kazılarak kabir oluşturulması şeklidir.²

2.2. İslam Öncesi Türklerde Ölüm ve Mezar Gelenegi

Kadim Türkler ölümlerine ilk zamanlardan itibaren büyük önem göstermişlerdir. Bunun başlıca sebebi eski Türklerde insanın ölümden sonra ruhunun yok olmayacağı ölüm sonrası hayat inancının var olmasıdır.³

Yapılan arkeolojik araştırmalar sonucu Türklere ait en eski mezar yapılarının Hun devleti dönemindeki kurganlar olduğu tespit edilmiştir. Bu kurganlardan en eskileri ise pazırık ve noın-ula kurganlarıdır. Hun dönemi mezar yapısını tarif eden kurgan, basit tabirle üstüne toprak atılarak yapılmış tipik mezar yapısıdır.⁴ Daha detaylı bir şekilde ifade etmek gerekirse kare ya da dikdörtgen forma sahip ahşap elemanların birbirlerine geçirilerek yığma şeklinde inşa edilmiş, üzerlerini toprak ve taş atılan mezar odalarıdır.⁵

Göktürk devletinde mezar yapısı olarak kurganlara rastlanılsa da mezar yapısı bakımından yeni bir yapı olan anıt mezarlar görülmektedir. En ünlüleri Kültigin, Bilge Kağan ve vezir Tonyukuk'a aittir. Bu mezarlar Orhun nehri kıyısında olup ölen kişinin

² Kürşat Demirci, “Kabir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 33.

³ Nölgün Çıblak, “Anadolu’da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler”, *Türk Kültürü*, 40/474, 2002, s. 1.

⁴ Tilla Deniz Baykuzu, “IV ve V. Yüzyıllarda Çin’deki Birkaç Hun Hükümdar Kurganı ve Türbesi Hakkında”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20/2, Aralık 2005, s.2.

⁵ Yılmaz Can ve Recep Gün, *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği*, Kayhan Yayınları, İstanbul 2017, s. 60.

hatırasını yaşatma amacıyla yapılmıştır. Göktürk döneminde mezar taşı olarak erkeğine “Taş Baba”, kadın olana “Taş Nine” ismi verilen heykel biçimli mezarlar mevcuttur. Genel olarak bu mezar taşları “Balbal” adı verilen taşlarla karıştırılmaktadır. Lakin aralarında önemli iki fark mevcuttur. Birinci fark, balballar sadece hanedan üyeleri olan Alpler ve kağanlar tarafından diktirilebiliyordu. Bu balballar Alpler ve kağanların öldürdükleri düşman adedi kadar olmak zorundaydı. İkinci fark ise balballar taş nine ve taş babalara göre çok sade bir yapıdadır. Taş nine ve taş babalar ise uzuvlarının tamamı belli olup son derece detaya girilmiş mezar başında ölen kişinin kendisine ithafen yapılan heykellerdir.⁶

Uygur devletinde kurganların başlarına “Bengütaş” adı verilen 6-7 metre yüksekliğinde taşların dikildiği bilinmektedir. Yine mezar etrafında öldürdüğü düşman sayısını ifade eden “balbal” adında taşlar dikilmekteydi. Han ve hakan mezarlarının etrafına dikilen bu taşlarda kişinin hayatından kesitler bulunmaktadır. Hükümdar olmayan halk mezarlarındaki taşlar ise sade ve yazısız şekildedir.⁷

Çalışmamızın bu kısmına kadar olan bölümünde İslam öncesi Türk devletlerindeki mezar kültürü hakkında bilgi vermeye çalıştık. Bundan sonraki kısımda Türk İslam devletlerindeki mezar geleneği konusuna geçmeden önce İslam dininin bu konu hakkındaki görüşlerine yer vereceğiz. Çünkü İslam’ın mezar geleneği hususundaki yorumu konunun daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacağı görüşündeyiz.

2.3. İslam Dininde Mezar ve Mezar Taşı

Kuran-ı Kerim’de mezarlık ve mezar taşı hakkında geniş bir bilgi bulunmamaktadır. Ölünün defnedilmesine ait olan bilgi ise sadece Maide suresi 31. Ayette; “Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş) “Yazıklar olsun bana! Şu karga kadarda olamadım mı ki, kardeşimin cesedini gömeyim” dedi ve ettiğine yananlardan oldu” ifadeleriyle anlatılmıştır.⁸

Konumuzla alakalı İslam’ın ikinci ana kaynağı kabul edilen hadis kitaplarından elde edilen bilgiler ışığında mezar taşı hakkında peygamberimiz (s.a.v) Osman bin

⁶ Aslı Sağıroğlu Arslan, “Taşlar konuşur: Türk Mezar Taşlarının Biçim Dili”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/7, 2017, s. 1925.

⁷ Faruk Karaca, “Mezar Taşlarına Yansıyan Şekliyle Türk Kültüründe Hayat ve Ölümle İlgili Bazı Değerlendirmeler”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi*, 14/3-4, 2001, ss. 502-503.

⁸ *Kur’an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali*, TDV Yayınları, Ankara 2015, s.111.

Ma'zun Bâki mezarlığına defnederken orada bulunan arkadaşlarından büyükçe bir taş istemiş ve “Kardeşimin kabrini bu taşla tanırım ve ev halkından ölenleri de onun yanına defnederim” demiştir.⁹

Bu iki ana kaynaktaki kabir bilgilerinden hareketle mezar kazılması, ölünün defnedilmesi ve kaybolmaması adına başına bir nişane koyulabileceği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bununla birlikte mezar taşının konusu hususunda fikhî mesele olarak fakihler de görüş ifade etmişlerdir. Fakihler, mezarın baş ve ayak kısmına yerleştirilen başlıklara ölüyü yücelten ifadelerin yazılmaması görüşündedir. Yine mezar üzerine şatafatlı binalar yapmak israf olabileceği düşüncesiyle hoş karşılanmamıştır. Peygamber efendimize gelince o, mezarların alçıyla sıvanması ve süslenmesini yasaklamıştır. Ancak ilerleyen dönem içerisinde mezarların bazı sebeplerden zarar görmesi ihtimaline karşı alçı kullanımına izin verilmiştir. Mezar taşlarının bu kadar sade ve yalın olmasındaki sebeplerden biri de, balçığın mezardaki kişinin ezan sesine engel olduğunu söyleyen hadistir. Lakin bu hadis zayıf kabul edilmiş ve muteber hadis kitaplarında yer almamıştır.¹⁰

İslam coğrafyalarında mezar taşları farklılık göstermektedir. Kurtuluşu İslam'ın ilk yıllarına dönmekte gören vahhabilik, Suudi Arabistan'ın resmi mezhebi aynı zamanda Mısır, Hindistan ve bazı Afrika bölgelerinde taraftarları olan bir mezheptir. Vahhabilik mezhebine bağlı kişiler, peygamber zamanında yapılmamış her şey bid'attır görüşünden hareketle mezar taşlarını ve birçok mabedi tahrip etmiştir. Hatta tarihte karşıt görüşe sahip bazı yazarlar Vahhabilik mensuplarını "mabet yıkıcıları" olarak tanımlamıştır.¹¹ Vahhabiliğin hakim olduğu bölgelerde mezar taşlarının sade olmasına karşın Türk İslam coğrafyalarına baktığımızda mezar taşlarının sanat eserine dönüştüğünü görürüz. Bunun sebebi ise Türklerin geçmişten gelen kültürlerinin mezar taşlarına yansımadır.

⁹ İbn mace, Cenaiz, 42.

¹⁰ Yusuf Reaghd, “İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, s. 22.

¹¹ Halil İbrahim Bulut, *İslam Mezhepler Tarihi*, DİB Yayınları, Ankara 2016, s. 506.

2.4. Türk İslam Devletlerinde Mezar Taşı

Türklerin İslam sanatına etkileri Abbasi halifesinin onları devlet yönetiminde ve askeri alanlarda göreve getirmesiyle başlamıştır. Ancak asıl etkinin öz iradeleriyle İslam'ı kabul eden Karahanlılar başladığını söyleyebiliriz.¹²

Karahanlılar Saltuk Buğra Han döneminde İslamiyet'i kabul etmişlerdir. Onlar coğrafyanın getirdiği şartlara bağlı kalarak türbe yapılarında kullandıkları tuğlayı süsleme sanatıyla zenginleştirerek türbe mimarisine öncülük etmişlerdir.¹³ Karahanlı döneminde inşa edilen ilk ve önemli türbe eserleri arasında Tim Arab Ata, Balacı Hatun, Nasır Bin Ali ve Celalettin Hüseyin türbeleri Türk İslam sanatları açısından değerli yapılardır.¹⁴

Gazneliler döneminde türbe mimarisi Karahanlılar dönemine göre biraz sönüktür. Ancak mimari olarak türbe anlayışı bu dönemde devam etmiştir. Dönemin önemli eserleri arasında, Sultan Mahmut Türbesi ve Aslan Cazip Türbesi örnek gösterilebilir.¹⁵

Karahanlı ve Gazneli sanat anlayışını devam ettiren Selçuklular da bu konuda son derece zengin örnekler sunmuşlardır. Özellikle İran'ın Harrekan bölgesinde keşfedilen iki kümbette yer alan kitabe ve süslemeler Anadolu'da daha sonraki zamanlarda kullanılacak olan süslemelere temel oluşturmaktadır. Selçukluların erken dönemde bu derece şahane ve zengin süslemeler yapmalarında elbette geçmişten gelen Türk kültürünün etkisi kaçınılmazdır.¹⁶

Selçuklu ve öncesi dönemden bu yana süregelen mezar yapıları Selçuklularda kümbet ve türbenin yanı sıra şahide tipli ve sandukalı olarak da göze çarpmaktadır. O dönemde daha çok sandukalı mezar taşlarına rastlanırken, Osmanlı döneminde şahideli mezar yapısına geçiş görülmektedir. Osmanlı dönemi mezar taşları, Selçuklu mezar taşlarına göre daha sade ve yalındır. 12. ve 13. yüzyıllarda imar edilen Selçuklu mezar anıtlarında yazı daha az şekil ve süsleme fazlayken Osmanlı döneminde bu tarz mezar yapıları neredeyse görememekteyiz.¹⁷

¹² Eyüp Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2002, s. 11.

¹³ İsmail Orman, "Türbe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, s. 464.

¹⁴ Eyüp Nefes, *İlkadım Seyyid Kutbiddin (Kökçüoğlu) Mezarlığı Tarihi Mezar Taşları*, Etüt Yayınları, Samsun 2009, s.18.

¹⁵ Nefes, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, s. 12.

¹⁶ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1989, ss. 69-71.

¹⁷ Nidayi Sevim, *Medeniyetimizin Sessiz Tanıkları*, Abide Yayınları, s. 48.

Osmanlı mezar yapılarının kendisine özgü karakteristik özelliği mevcuttur. Şâhideli mezar taşlarında dikkat çeken ilk tasarım, şâhidenin baş tarafında bulunan serpuştadır. Kişinin kimliğini ve statüsünü daha kitabeyi okumadan anlatan serpuştalar 15. yüzyıldan itibaren kendilerini iyice göstermeye başlamıştır. Kadın mezar taşlarında serpuşa yerine “hotoz” adı verilen bir başlık kullanılıyordu. 19. yüzyıldan sonra hotoz terkedilerek kadın mezar taşlarında daha çok kolye işlemesi ve bitkisel motifler yer almıştır. Aynı zamanda serpuş yapımında da önceden sarık kullanılırken, ilerleyen zamanlarda fes tercih edilmeye başlanmıştır.¹⁸ Osmanlı tipi mezar taşlarında serpuşun altında, Arapça ya da Osmanlıca yazılmış Allah’ın kuvvet ve kudretine işaret eden veya ölümün mukadderat olduğunu anlatan bir ibare bulunmaktadır. Bu ibareler genelde her mezar taşında rastlanmaktadır. Şâhidenin kitabe kısmında ise öğüt, kişinin hayatı, kimliği, mesleği ya da soy ağacı gibi bilgilere yer verilir. Alt kısım dua ve tarihle son bulur.¹⁹ Kitabelerde yazılan yazının içeriği zaman içinde değişim göstermiştir. Osmanlının ilk zamanlarında daha önceki mezar taşı kitabelerinde olduğu gibi kişinin baba oğul ilişkisi içindeki bilgilerine yer verilmiştir. Daha sonraki zamanlarda ise akrabalık bağları genişletilmiş ve sosyal statü bu metinlere yansımıştır. Yine kitabenin ön ve arka yüzünde İslami geleneklere göre hadis, ayet ve acıdan, isyandan uzak şiirler bulunmaktadır. Zaman geçtikçe halk edebiyatından şiirler mezar taşlarında yerini bulmuş ve İslami duruştan sapmalar gözlenmiştir. Bu farklılaşmalar kendini 20. yüzyıla doğru mezar taşı mimarisinde de göstermektedir. Daha önceden sütun üzerine sade işlemler bulunurken, insan şeklini andıran mezar taşı yapıları imal edilmeye başlanmıştır.²⁰

2.5. Çatalzeytin İlçesi Konumu ve Tarihçesi

Kastamonu iline bağlı Çatalzeytin ilçesi, kıyı ilçeleri içinde en doğu kısımda bulunur. Coğrafi bölüm olarak batı Karadeniz bölümünde yer alan ilçenin koordinatları, 40 48’ - 42 02’ kuzey enlemleri, 32 43’ - 34 37’ doğu boylamlarıdır. İlçe yüz ölçüm olarak 318 km² alan üzerindedir. Kuzey tarafında Karadeniz’e kıyı olan ilçe, batıda Abana ve Bozkurt, güneybatıda Devrekâni, güneyde Taşköprü, doğuda ise Sinop ilinin Türkeli ilçesi ile çevrilidir. İlçe, güneyinde küre dağlarından başlayan ve doğuda Karadeniz’e uzanan bir ova şeklindedir.

¹⁸ Sevim, *Medeniyetimizin Sessiz Tanıkları*, ss. 49-50.

¹⁹ Süleyman Berk, *Zamanı Aşan Taşlar, Zeytinburnu’nun Tarihi Mezar Taşları*, C.I, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2016, s. 29.

²⁰ Sevim, *Medeniyetimizin Sessiz Tanıkları*, ss. 50-52.

Çatalzeytin ilçesi tarihi hakkında yeterli bilgilerin olmaması coğrafi konumunun ve ulaşımının zorluğu sebebiyledir. Bu sebeptendir ki, kaynak çeşitliliği az sayıdadır. İncelenen kaynaklardan elde edilen bilgilere göre ilçeyi bir süreliğine Friglerin elinde tuttuğu daha sonraki dönemde Yunanlılar tarafından yerleşke haline geldiği düşünülmektedir. Tarihin ilerleyen dönemlerinde Çatalzeytin ilçesinin, Karlar, Venedikliler, Cenevizliler tarafından yönetildiği düşünülmektedir. İlerleyen dönemlerde Osmanlı egemenliğine giren ilçede devletin son zamanlarında 1905 yılında bucak merkezi 1911 yılında ise belediye örgütü kurulmuştur.²¹

2.6. Türbe Camii Haziresi ve Mezar Taşları

Türbe Camii'nin batı yönünde yer alan hazireye yine batı tarafında bulunan 110 cm'lik demir kapıdan giriş yapılmaktadır. Kapının iki yanında mermer levhalar bulunmaktadır. Kitabelerde, hazirenin ne zaman yapıldığına dair bilgiler yer almaktadır. Sol tarafta bulunan levhada hazireyi yaptıran kişinin ismi ve yapımında emeği geçenlere teşekkür metni bulunmaktadır. Sağ taraftaki levhada ise mezar taşı kitabelerinde yazılan ifadelerden yola çıkılarak hazire önünden geçen insanlara bir mesaj metni yazılmıştır. Bu metnin ana teması hazirede yatan kişilerin fatiha isteğidir.

Şekil 2.1 Hazire Giriş Kapısı

Hazirede bulunan mezarlar rastgele yerleştirilmiştir. Mezarların kitabe kısımları genellikle hazirenin kuzey cephesine yöneliktir. Hazirede Osmanlı ve sonraki döneme

²¹ Çatalzeytin Belediyesi, “Çatalzeytin Huzurun Başkenti”, [Broşür], ss. 4-13.

ait birçok mezar taşı yer almaktadır. Çalışmamıza Osmanlı döneminden kalan ve sanat değeri taşıyan mezarlar dahil edilmiştir. Yakın dönem tarihli mezar taşları çalışmamıza dahil edilmemiştir.

3. KATALOG

Bu bölümde Türbe Camii haziresindeki 33 mezar taşı kimliği, fiziki durumu, form tipleri, kitabelerinin yazı stili ve ifadeleri, sanatsal, vb. özellikleri bakımından incelemeye alınmıştır. Haziredeki Osmanlı dönemine ait mezar taşları şunlardır:

Tablo 3.1. Katalog no: 1

ŞEKİL NO :	3.1- 3.2- 3.3			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş ve ayak taşı sağlam			
TARİH :	5 Mart 1225			
KİMLİK :	Hikmet Bey			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNIĞI :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak taşı: Ters V biçiminde düzenlenmiş aşağıya doğru daralan dikdörtgen kesitli			
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY :	55 cm	EN :	28 cm
AYAK TAŞI :	BOY :	20 cm	EN :	20 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY :	290 cm	EN :	106 cm

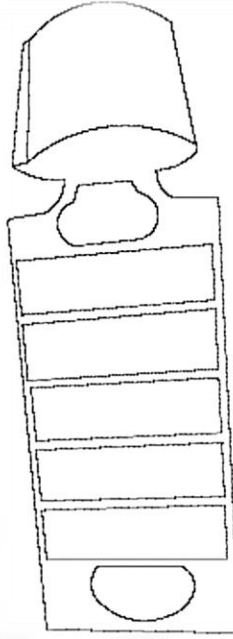
KİTÂBE	1- Ah mine'l-fırak 2- Korkma yavrum ne yapar insana makber 3- Burada yatanlar hepsi benii beşer 4- İnce Mustafa Zade İbrahim 5- Efendinin mahdumu Hikmet 6- Beyin ruhuna Fatiha 7- Sene 1225 8- 5 Mart	١ – اه من الفراق ٢ – قورقمه ياوروم نا ياپار انسانه مقبر ٣ – بوراده يتانلر هيپيسي بنى بشر ٤ – اينجه مصطفى زاده ابراهيم ٥ – افنديك مخدومي حكمت ٦ – بك روحنه فاتحه ٧ – سنه ١٢٢٥ ٨ – ٥ مارت
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi iki bölümden oluşmaktadır. Bu kısımlar başlık ve kitabe kısımlarıdır. Mezar taşının başlığı hâmidî festir. Fesin altında boyun kısmına kartuş içine serlevha yerleştirilmiştir. Kitabe kısmı, serlevhanın altında beş satırlık, araları düz bir çizgiyle sınırlandırılmış ve etrafı bir çerçeveye geçilmiştir. Tarih kısmı ise yine bir kartuşun içine alınmış, kitabenin alt kısmındadır. Ayak şahidesi, tek bölümden oluşmakta olup ters V biçimli aşağıya doğru daralan bir biçimdedir. Her iki taşta da süsleme ögesine rastlanılmamıştır.	

Şekil 3.1. Katalog no: 1 Mezar Görünüm

Şekil 3.2. Katalog no: 1 Baş Şahide

Şekil 3.3. Katalog no: 1Baş Şahide Çizim

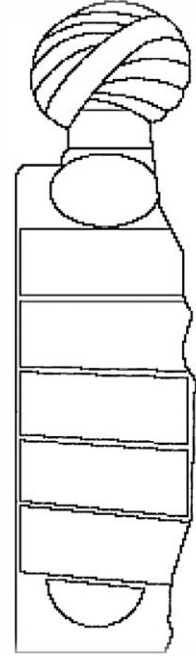
Tablo 3.2. Katalog no: 2

ŞEKİL NO :	3.4- 3.5- 3.6
YAZI STİLİ :	Sülüs
DURUM :	Baş taşının sağ tarafı kırık, ayak taşı sağlam
TARİH :	1271
KİMLİK :	Hüseyin Yazıcı
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNIĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş Taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak Taşı: Ters V biçiminde düzenlenmiş aşağıya doğru daralan dikdörtgen kesitli

MEZAR FORMU :		Çerçeveli mezar		
BAŞ TAŞI :	BOY :	94 cm	EN :	27cm
AYAK TAŞI :	BOY :	100 cm	EN :	27 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY :	260 cm	EN :	275 cm
KİTÂBE	1- Hüve'l-baki 2- Çün ecel geldi ona olmaz aman 3- Cürmümü afv eyle ya rabbe'l-menan 4- Mazharı nur-i şefa'at kıl her zaman 5- İnce Mustafa oğlu merhum el hacı 6- Hüseyin Yazıcının ruhuna Fatiha 7- Sene 1271 8- Fi gurre ca		۱ - هو الباقي ۲ - چون اجل کلدی اکا اولماز امان ۳ - جورمومو عفو ائلیه یارب المنان ۴ - مظهری نور شفاعت قیل هر زمان ۵ - اینجه مصطفی اوغلی مرحوم الحاجی ۶ - حسین یازجنگ روحنه فاتحه ۷ - سنه ۱۲۷۱ ۸- فی غرة جا	
	Şahide iki kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar başlık ve gövde kısımlarıdır. Mezar taşı başlığı, kısa başlıklı şeritli sarık biçimindedir. Serlevha boyun kısmında elips biçimli bir şeklin içine yerleştirilmiştir. Kitabe kısmı, serlevhanın altında beş satırlık araları düz bir çizgiyle sınırlandırılmış, etrafı ince bir çizgiyle geçilmiş biçimdedir. Kitabenin alt kısmında, yarım daire şeklinin içine tarih konumlandırılmıştır. Ayak taşı, tek parçadan oluşmaktadır. Ters V biçimli dizayn edilmiş, tepe kısımlarından tahribata uğramıştır. Hem baş hem de ayak taşında herhangi bir süsleme ögesine rastlanılmamıştır.			
KOMPOZİSYON				

Şekil 3.4. Katalog no: 2 Baş Şahide

Şekil 3.5. Katalog no: 2 Baş Şahide Çizim

Şekil 3.6. Katalog no: 2 Mezar Görünüm

Tablo 3.3. Katalog no: 3

ŞEKİL NO :	3.7- 3.8- 3.9			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş taşı sağlam, ayak taşının başlık kısmı hasarlı ve devrilmiş			
TARİH :	1292			
KİMLİK :	Kara Osman Oğlu El Hac Hafız			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNIĞI :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş Taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak Taşı: Güneş motifi şeklinde tepelikli, dikdörtgen gövdeli			
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	115 cm	EN:	25 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	120 cm	EN:	27 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	136 cm	EN:	70 cm

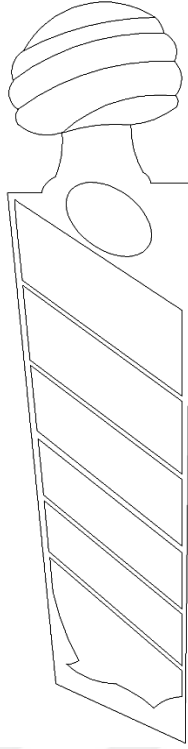
KİTABE	1- Hüve'l-baki 2- Bakıp geçme ricam budur ey muhammed ümmeti 3- Mevtanın diriden hemen bir fatihadır minneti 4- Kabrimi ziyaret eden ey muhammed ümmeti 5- Bize bir fatiha ihsan eden bulur cenneti 6- Kara Osman oğlu el hac hafız 7- Efendinin ruhuna Fatiha 8- Sene 1292 urre ra	١ - هو الباقي ٢ - بقوب كجمه رجام بودر ای محمد امتي ٣ - موتانك ديريدن همان بر فاتحه در منتي ٤ - قبريمي زيارت ايدن اي محمد امتي ٥ - بزه بر فاتحه احسان ايدن بولور جنتي ٦ - قره عثمان اوغلي الحاج خافز ٧ - افندينك روحونه فاتحه ٨ - في سنه ١٢٩٢ غرة ر
KOMPOZİSYON	Şahide iki kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar başlık ve kitabe kısımlarıdır. Mezar taşının başlığı, sarık başlık olarak tasarlanmıştır. Serlevha kısmı soldan sağa eğimli elips biçimindedir. Kitabe, bakan kişiye göre soldan sağa eğimli çapraz biçimde bölünmüş altı satırdır. Tarih kısmı son satırın altında çevresi ince bir detayla geçilmiş şekilde en alt kısımdadır. Ayak taşı iki kısımdır. Üst kısım tepelik kalan kısım ise gövde kısmıdır. Ayak şahidesinin baş tarafı şualı güneş motifi tepeliğiyle başlar daha sonra motifin sağ ve sol kısımlarından yapraklar aşağı doğru sarkar ve bir adet çiçek motifine bağlanır. İki çiçek deseni arasında yarım daireye benzer şekilde bir çerçeve vardır. Bu çerçeve mezar taşının sınırlarını belirler. Alt kısımda kavis çizen çerçevenin orta kısmından yükselen serbest kıvrık dallar ve uçlarında yaprak ve çiçek desenleri bulunur.	

Şekil 3.7. Katalog no: 3 Baş Taşı

Şekil 3.8. Katalog no: 3 Ayak Taşı

Şekil 3.9. Katalog no: 3 Baş Taşı Çizim

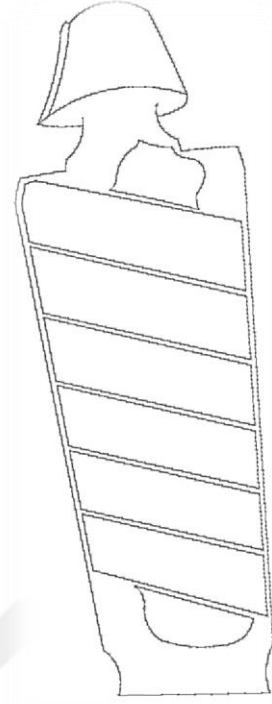
Tablo 3.4. Katalog no: 4

ŞEKİL NO :	3.10-3.12
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş taşı sağlam, ayak taşı mevcut değil
TARİH :	11 Şubat 1300
KİMLİK :	Halil Kaptan
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNIĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli

MEZAR FORMU :		Çerçeveli mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	110 cm	EN :	30 cm	
AYAK TAŞI :	BOY:	***	EN :	***	
MEZAR BOYUTU :	BOY:	***	EN :	***	
KİTÂBE	1- Hüve'l-baki 2- Ah yazık oldu bana gençliğime doyamadım 3- Çaresiz bir derde düştüm def'ine imkân bulmadım 4- Yaktı yandırdı vücudum şehrini kahrı elem 5- Gül gibi soldum cihanda ne olduğum bilmedim 6- Merhum Hacı Hasan Zade Halil kapudanın 7- Ruhu için rıza-i lillahi el Fatiha 8- Sene 1300 9- Şubat 11		۱ - هو الباقي ۲ - اه يازق اولد ي بكا كنجلكمه طويمدم ۳ - چاره سز بر درده دوشدم دفعه امكان بولمدم ۴ - ياقد ي ياندردي وجودم شهري قهرالم ۵ - گل کبي صولدم جهانده نه اولديغم بيلمدم ۶ - مرحوم حاجي حسن زاده خليل قپودانك ۷ - روحچون رضا الله الفاتحه ۸ - سنه ۱۳۰۰ ۹ - في ۱۱ شباط		
	KOMPOZİSYON		Mezar şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar başlık ve gövdedir. Mezar taşı başlığı, hamidi fes biçimindedir. Baş kısımdan omuz kısmına geçerken bir kademe mevcuttur. Serlevha kısmı sağ omuz tarafında elips şeklini andıran bir biçimdedir. Serlevha, kitabe bölümünün hemen üzerine konumlanmıştır. Kitabe kısmı, tarihlenme kısmı hariç altı satırdan oluşmaktadır. Satır araları sağ tarafa meyilli çizgilerle ayrılmıştır. Tarih kısmı ise sol tarafı daha uzun bırakılmış bir yarım daireye benzer şeklin içine yazılmıştır. Mezar taşında herhangi bir süsleme ögesine rastlanılmamıştır.		

Şekil 3.10. Katalog no: 4 Baş Taşı

Şekil 3.11. Katalog no: 4Baş Taşı Çizim

Tablo 3.5. Katalog no: 5

ŞEKİL NO :	3.12- 3.13- 3.14
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş taşı ve ayak taşı sağlam
TARİH :	21 Şaban 1303
KİMLİK :	Hacı Halil Ağa
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNIĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli

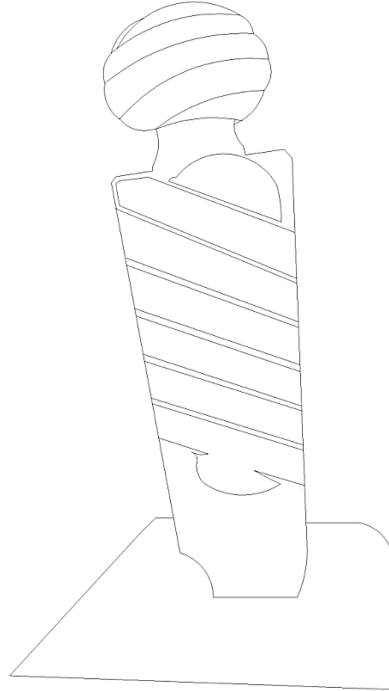
	Ayak taşı: Sivri kemerli			
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	100 cm	EN :	28cm
AYAK TAŞI :	BOY:	71 cm	EN :	27 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	270 cm	EN :	115 cm
KİTÂBE	1- Ah mine'l-mevt 2- Dikkat eyle nazar kıl şu mezarım taşına 3- Âkil isen gafil olma aklını al başına 4- Salunup gezerdim her dem neler geldi başıma 5- Âkıbet türâb oldum taş dikildi başıma 6- Merhum pehlivan oğlu hacı Halil 7- Ağanın ruhuna Fatiha 8- Sene 1303 9- Şaban 21 ١ - اه من الموت ٢ - دقت ايله نظر قيل شو مزارم طاشنه ٣ - عاقل ايسك غافل اولمه عقلني ال باشنه ٤ - صالنوب كزردم هر دم نلركلدی باشمه ٥ - عاقبت تراب اولدم طاش دكلدي باشمه ٦ - مرحوم پهلوان اوغلي حاجي خليل ٧ - اغانيك روحونه الفاتحه ٨ - سنه ١٣٠٣ ٩ - في ٢١ شعبان			
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlar başlık ve gövdedir. Mezar taşı başlığı, kısa başlıklı sarık biçimindedir. Serlevha taşın sağ tarafına yakın boyun bölgesinin alt kısmına konumlandırılmıştır. yedi sıra halinde yazılan kitabe, araları bakan kişiye göre sağ tarafa çapraz meyilli çizgiler vasıtasıyla bölünmüştür. Tarih kısmı, en alt satır çizgisinin ortasına hizalanmış alt kısmı sol tarafı daha uzun kalan yarım daire biçimli bir şeklin içindedir. Baş taşında herhangi bir süsleme ögesine rastlanılmamıştır. Ayak şahidesi tek kısım sade, sivri kemerli bir taş şeklindedir.			

Şekil 3.12. Katalog no: 5 Mezar Görünümü

Şekil 3.13. Katalog no: 5 Bbaş Taşı

Şekil 3.14. Katalog no: 5 Baş Taşı Çizim

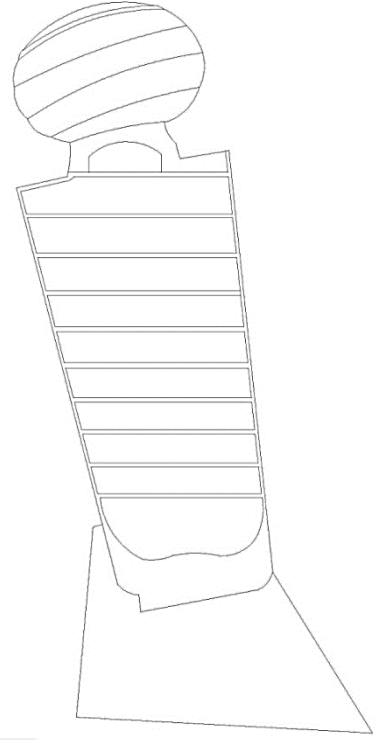
Tablo 3.6. Katalog no: 6

ŞEKİL NO :	3.15- 3.16- 3.17			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş taşı ve ayak taşı sağlam			
TARİH :	1308 Saferülhayr 26			
KİMLİK :	Ali Efendi			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNIĞI :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak taşı: Sivri kemerli			
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	109 cm	EN :	32 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	73 cm	EN :	34 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	290 cm	EN :	145 cm

KİTABE	1- Ah mine'l-mevt 2- Terk edip dünyayı burdan elvada eyleyüp 3- Nuş idüb cāmı ecelden... Oldu...yeri 4- ... 5- ... 6- ... 7- ... ihvan-ı din gelsin dua 8- Şafii olsun yevm-i mahşerde fahri enbiya 9- İnce Mustafa oğlu ... Ali efendinin 10- Ruhuna Fatiha 11- Sene 1308 12- Saferü'l-hayr 26	١ - اه من الموت ٢- ترك ادوب دنيايى بوردن الودا ايليوب ٣ - نوش ايديوب جام اجلدن ... اولدى... يرى ٤ - ... ٥ - ... ٦ - ... ٧ - ... ايديوب احوان دين كلسون دعا ٨ - شافعي اولسون يوم محشرده فحري انبيا ٩ - اينجه مصطفى اوغلي ... علي افنديك ١٠ - روحونه فاتحه ١١ - سنه ١٣٠٨ ١٢ - صفر الخير ٢٦
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Mezar taşı başlığı sarık şeklindedir. Boyun ve omuz kısmı hizasında serlevha konumlandırılmıştır. Serlevhanın alt kısmında kitabe başlamaktadır. Kitabe, tarih bölümü dahil olmak üzere on satırdır. Araları bir çizgiyle ayrılmıştır. Baş taşında her hangi bir süsleme ögesi yoktur. Ayak taşı tek parça sivri kemerli, alt kısımdan başlayarak tepeye doğru uzanmış, sağ ve sol tarafa açılmış dallar ve uçlarında yaprak, çiçek olan bir sarmaşık süslemesiyle bezenmiştir.	

Şekil 3.15. Katalog no: 6 Baş Taşı

Şekil 3.16. Katalog no: 6 Baş Taşı Çizim

Şekil 3.17. Katalog no: 6 Ayak Taşı

Tablo 3.7. Katalog no: 7

ŞEKİL NO :	3.18- 3.19			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş taşı ve ayak taşı sağlam			
TARİH :	1306			
KİMLİK :	Pakize Sıddıka Kadın			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNIĞI :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Bitkisel tepelikli, lale kesitli Ayak taşı: Bitkisel tepelikli, lale kesitli			
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	55 cm	EN :	25 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	66 cm	EN :	27 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	110 cm	EN :	50 cm

KİTABE	1- Ah nine'l-mevt 2- Gülen-i fânide ben çok durmadım 3- Durdum dem de vefasın görmedim 4- Rahmetel lil aleminsin sen ya resul 5- Şafiim ol bendeki eyle gabul 6- Soyтары oğlu Abdullah efendinin 7- Kerimesi merhume Pakize sıddıka kadın ruhuna Fatiha 8- Sene 1306	١ - اه من الموت ٢ - كولنی فانیده بك جوق طورمدم ٣- طوردم دمدہ وفاسن کورمدم ٤ - رحمته للعالمین سن یا رسول ٥ - شافعم اول بندہ کی ایلہ قبول ٦ - صویطری او غلی عبداللہ افندیکنک ٧ - کریمہ سی مرحومہ پاکیزہ صدیقہ قدین روحنه فاتحه ٨- سنہ ١٣٠٦
KOMPOZİSYON	Baş ve ayak şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Bitkisel tepelikli olan baş kısım, bir gül etrafında yapraklarla donatılmış alt kısımdan kurdele ile bağlanmıştır. Kurdelenin alt kısmında düz bir şeritle, serlevha kısmına geçiş yapılmıştır. Kitabe kısmı, gövdenin sağ ve sol üst kısımda çiçek deseniyle başlayan ve kenarlara doğru açılan, aşağıda daralan bir kavisle buluşan konturun içindedir. Kitabe, bakan kişiye göre soldan sağa eğimli çapraz çizgilerle bölünmüş altı satırdır. Tarih kısmı kitabenin alt kısmına yerleştirilmiştir. Ayak taşının tepelik kısmı, baş taşında olanın aynısıdır. Gövde kısmı, baş taşına göre daha bombeli durmaktadır. Başlangıç olarak yaprak deseni olan bir kontur mezar taşını dolaşarak diğer uçta yine yaprak bitimiyle taşın sınırlarını belirlemektedir. Gövde kısmının yüzünde, serbest yapraklı dallar ve bir adet çiçek motifi bulunmaktadır.	

Şekil 3.18. Katalog no: 7 Baş Taşı

Şekil 3.19. Katalog no: 7 Ayak Taşı

Tablo 3.8. Katalog no: 8

ŞEKİL NO :	3.20- 3.21- 3.22- 3.23- 3.24
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş taşı ve ayak taşı sağlam
TARİH :	5 Mart 1319 / 19 Zilhicce 1320
KİMLİK :	Hacı İsmail
MALZEME :	Mermer
İŞLEME TEKNİĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak taşı: Sivri kemerli

MEZAR FORMU :		Yüksek çerçeveli			
BAŞ TAŞI :		BOY:	95 cm	EN :	20 cm
AYAK TAŞI :		BOY:	78 cm	EN :	23 cm
MEZAR BOYUTU :		BOY:	226 cm	EN :	120 cm
KİTÂBE	1- Hüve'l-baki			١ - هو الباقي	
	2- Bakıp geçme ricam budur ey Muhammed ümmeti			٢ - بقوب كچمه رجام بودر اي محمد امني	
	3- Mevtanın diriden hemen bir fatihadır minneti			٣ - موتانك ديريدن همان بر فاتحه درمئتي	
	4- Gelip kabrimi ziyaret eyleyen ihvanımız			٤ - كلوب قبرم زيارت ايليان اخوانمز	
	5- Okusunlar ruhum için gulAllahu ayeti			٥ - اوقوسونلر روحم اچون قل الله 22 آيتي	
	6- Yeni çeri zade Hacı İsmail			٦ - يكي چري زاده حاجي اسماعيل	
	7- Kapudanın ruhuna Fatiha			٧ - قپودانك روحنه فاتحه	
	8- Sene 1320 zilhicce...sene 1319 5 mart			٨ - في سنه ١٣٢٠ ذي الحجه ... سنه ١٣١٩ ٥ مارت	

²² İhlas suresi kastedilmiştir. Arada “هو” kelimesi atlanmıştır.

KOMPOZİSYON

Baş şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Başlık kısmı, kısa sarıklı başlık olan mezar baş mezar taşının serlevha kısmı başlığın alt kısmında bir kartuşun içine yerleştirilmiştir. Serlevhanın alt kısmında bakan kişiyi bakış açısına göre, soldan sağa eğimli çapraz çizgilerle bölünmüş altı satırlık kitabe kısmı bulunmaktadır. Tarih kısmı kitabenin altında kartuş içindedir. Ayak şahidesi tek kısım mermerden sivri kemerlidir. Üst tarafta yaprak motifleriyle son bulan iki birleşik dal, alt kısımda sağ ve sol tarafa kavisli bir biçimde mezar taşının kenar kısımlarına birleşmektedir. Dalların alttan yukarı doğru yükselen kısımlarında sağ ve sol tarafa çıkan çiçekler mevcuttur. Çıkan çiçeklerinde içinden yukarı doğru yükselen yapraklar vardır.

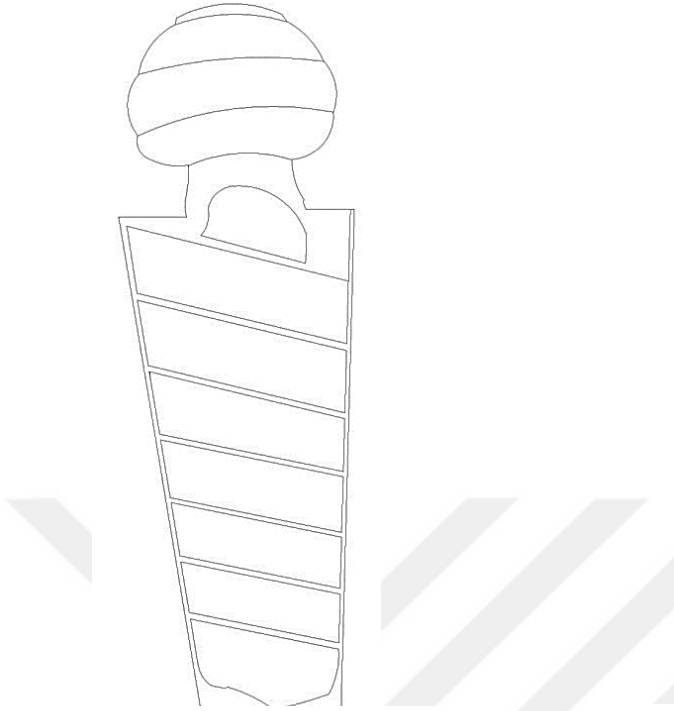
Şekil 3.20. Katalog no: 8 Baş Taşı

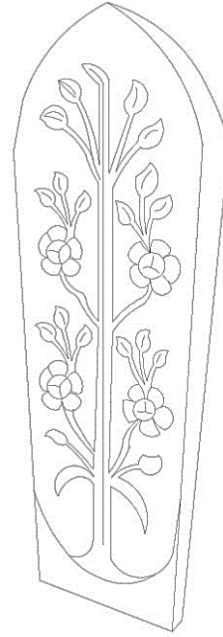
Şekil 3.21. Katalog no :8 Ayak Taşı

Şekil 3.22. Katalog no: 8 Mezar Görünümü

Şekil 3.24. Katalog no: 8 Baş Taşı Çizim

Şekil 3.23. Katalog no :8 Ayak Taşı Çizim

Tablo 3.9. Katalog no: 9

ŞEKİL NO :	3.25- 3.26- 3.27
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş ve ayak taşı sağlam
TARİH :	26 mart yevm-i sâni 1325
KİMLİK :	Muhammet Ali
MALZEME :	Mermer
İŞLEME TEKNIĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak taşı: Sivri kemerli

MEZAR FORMU :		Çerçeveli mezar		
BAŞ TAŞI :	BOY:	158 cm	EN :	35 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	130 cm	EN :	25 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	197 cm	EN :	95 cm
KİTÂBE	1- Hüve'l-bakî		۱ - هوالباقي	
	2- Nûş idüb câmı gazadan şerbeti		۲ - نوش ايدوب جام قاضادن شربتتي	
	3- Eyledim fani cihandan uzleti		۳ - ايلدم فاني جهاندى ن عزلتتي	
	4- Kalmadı vaktim vasiyet edeyim		۴ - قالمدى و قتتم وصيت ايده ييم	
	5- Verdi bana hak şehâdet devleti		۵ - ويردى بكا حق شها دت دولتي	
	6- Sert yıldız rüzgarıyla karaya düşen		۶ - سرت يلديزروزكاريله قره يه دوشن	
	7- Sefînenin süvarisi çital		۷ - سفينه نك سواريسى چطال	
	8- Zeytunli meşhur şışman Muhammed Ali		۸ - زيتونلي مشهور ئيشمان محمد علي	
	9- Kapudan burada medfundur Ruhuna Fatiha		۹ - قبودان بوراده مدفوندر روحنه فاتحه	
	10- Sene 1325		۱۰ - سنه ۱۳۲۵	
	11- 26 mart yevm-i sâni		۱۱ - في ۲۶ مارت يوم سان ²³	

²³ Doğru yazılışı “يوم ثان” dir.

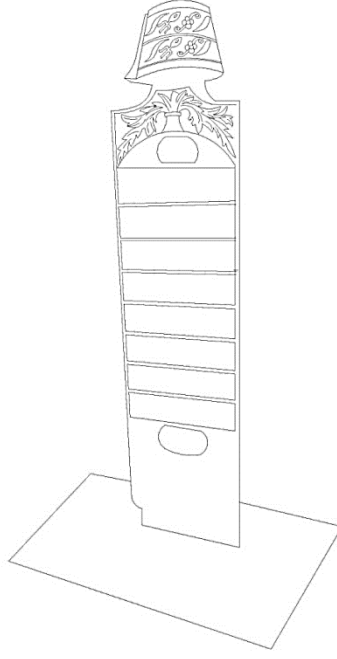
KOMPOZİSYON	Şahide kısmı iki kısımdan oluşmaktadır. Mezar taşının fes kısmı, iki sıra halinde fesi saran çiçek, yaprak ve lale motifi bulunmaktadır. Kitabenin baş ve omuz kısımları, vazoz içinden sağ ve sol tarafa açılan iki yaprakla tezyin edilmiştir. Serlevha vazunun altında yarı elips biçimli şeklin içinde yamuk geometriğin içine yazılmıştır. Kitabe kısmı ise talik yazı üslubunda araları düz çizgilerle ayrılmış yedi satırdan oluşmaktadır. Tarih kısmı, serlevhanın yazıldığı geometrik şeklin içinde kitabenin en alt tarafında yer almaktadır. Ayak şahidesi tek parça taştan oluşmaktadır. Alttan yukarı uzanan serbest dallarla tezyin edilmiştir. Dalların uç kısımlarında yaprak ve çiçek bezemeleri mevcuttur.
--------------------	---

Şekil 3.25. Katalog no: 9 Baş Taşı

Şekil 3.26. Katalog no: 9 Ayak Taşı

Şekil 3.27. Katalog no: 9 Baş Taşı Çizim

Tablo 3.10. Katalog no: 10

ŞEKİL NO :	3.28- 3.29- 3.30- 3.31- 3.32
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş taşı ve ayak taşı sağlam
TARİH :	2 Haziran 1328
KİMLİK :	Hacı Osman Efendi
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNİĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak taşı: sivri kemerli

MEZAR FORMU :		Çerçeveli mezar		
BAŞ TAŞI :	BOY:	80 cm	EN :	30 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	76 cm	EN :	29 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	210 cm	EN :	130 cm
KİTÂBE	1- Hüve'l-baki		١ - هو الباقي	
	2- Beni kıl mağfîret ey rabbi Yezdan		٢ - بني قيل مغفرت اي رب يزدان	
	3- Bi-hakkı arş-ı azam nur-i kuran		٣ - بحق عرش اعظم نورقرآن	
	4- Gelip kabrimi ziyaret iden ihvan		٤ - كلوب قبرم زيارت ايدن اخوان	
	5- İdeler ruhuma bir Fatiha ihvan		٥ - ايده لرروحه برفاتحه احسان	
	6- İnce Mustafa zade el hac		٦ - اينجه مصطفى زاده الحاج	
	7- Osman efendinin ruhuna Fatiha		٧ - عثمان افنديك روحنه فاتحه	
	8- Sene 1328		٨ - سنه ١٣٢٨	
	9- Fi 2 Haziran		٩ - في ٢ حزيران	
	KOMPOZİSYON	Baş şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Mezar taşı başlığı hamidi fes şeklindedir. Boyun kısmından omuz kısmına inerken bir kademe görülür. Serlevha kısmı yarım daire biçimindedir. Serlevhanın alt kısmıyla birlikte kitabe bölümü başlamaktadır. Araları düz bir çizgiyle ayrılmış olan kitabe, altı bölümden oluşmuştur. En son satırdan serlevhayı tam bir daireye tamamlayacak yarım daire içinde tarih kısmı bulunmaktadır. Mezar taşında süsleme ögesine rastlanılmamıştır. Ayak şahidesi tek parça sivri kemerli formdadır. Taşın alt kısmında, bir yaprak motifinden doğan serbest kıvrımlı dallar bulunmaktadır. Dalların ucunda, yaprak ve çiçek motifleri bulunmaktadır.		

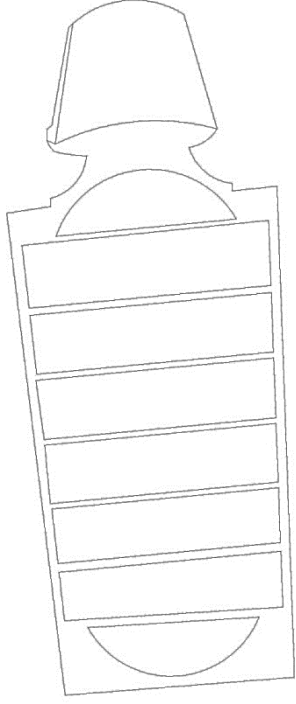
Şekil 3.28. Katalog no: 10 Baş taşı

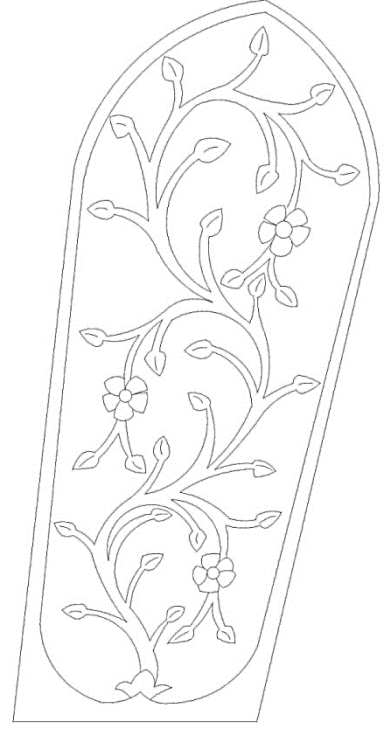
Şekil 3.29. Katalog no: 10 Ayak Taşı

Şekil 3.30. Katalog no: 10 Mezar Görünümü

Şekil 3.31. Katalog no: 10 Baş Taşı Çizim

Şekil 3.32. Katalog no: 10 Ayak Taşı Çizim

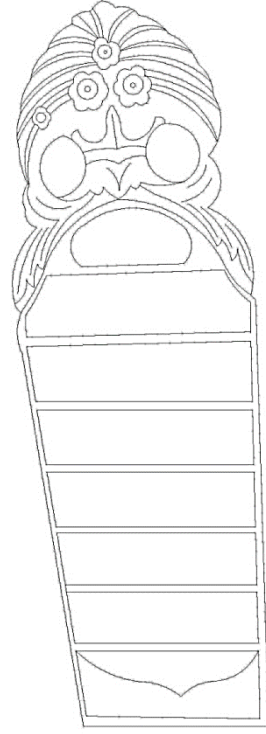
Tablo 3.11. Katalog no: 11

ŞEKİL NO :	3.33- 3.34
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş ve ayak taşı sağlam
TARİH :	1329 Zilhicce
KİMLİK :	Hatice Hanım
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNİĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: bitkisel tepelikli. Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak taşı: Sivri kemerli

MEZAR FORMU :		Çerçeveli mezar		
BAŞ TAŞI :	BOY:	100 cm	EN :	30 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	84 cm	EN :	26 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	260 cm	EN :	120 cm
KİTÂBE	1- Ah minel mevt 2- Dirîâ geçti ömrüm hasretâ ahu figân olsun 3- Hüdânın feyz-i lütfuyla mezarım gülistân olsun 4- El çeküp bu fenâdan azm-i ukba eyledim imdi 5- Çare ne ömrüm tükendi azizim ruhum revan olsun 6- İnce Mustafa zade Hacı Ali Efendinin 7- Zevcesi Hatice Hanımın ruhuna fatiha 8- Sene 1329 zilhicce		۱ - اه من الموت ۲ - درعا کچدی عمرم حسرتا اه و فغان اولسون ۳ - هدنک فیزی لطفيله مزرم کلستان اولسون ۴ - ال چکوپ بو فنادن عزمی عقبا ایلدم ایمدی ۵ - چاره نه عمرم تکندی عزیزمروحم روان اولسون ۶ - اینجه مصطفی زاده حاجی علی افندیکنک ۷ - زوجه سی خدیجه حاتمک روحنه فاتحه ۸- سنه ۱۳۲۹ ذی الحجه	
	Baş şahidesi tek parçadan oluşmaktadır. Tepelik kısmı, üç adet çiçek etrafına sıralanmış yaprak motifleriyle donatılmıştır. Bu yaprak ve çiçekler alt kısımda kurdeleyle bağlanır. Kurdelenin alt kısmındaki yapraklar yukarı kavisle birlikte üst yapraklara ulaşır. Aynı zamanda alt kısma kavis veren yapraklar gövde bölümüne estetik bir geçiş sağlamaktadır. Kitabe kısmı altı satırdan oluşmaktadır. Satır araları düz bir çizgiyle sınırlandırılmıştır. Ayak şahidesi tek parça taştan sivri kemerli formdadır. Herhangi bir süsleme ögesi içermemektedir.			
KOMPOZİSYON				

Şekil 3.33. Katalog no: 11 Baş Taşı

Şekil 3.34. Katalog no: 11 Ayak Taşı

Tablo 3.12. Katalog no: 12

ŞEKİL NO :	3.35- 3.36- 3.37
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş taşı sağlam, ayak taşı mevcut değil
TARİH :	1329-1324 ... Mart...
KİMLİK :	Mustafa Efendi
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNİĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı, dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz mezar

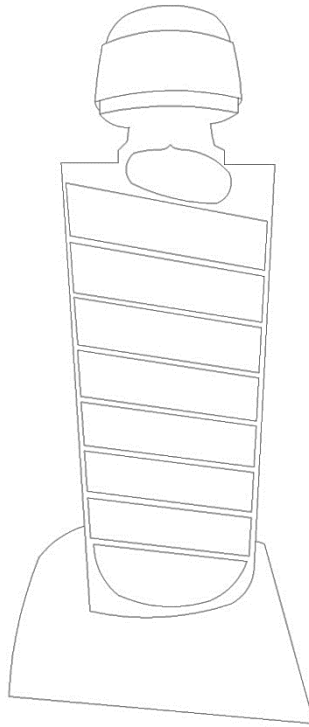
BAŞ TAŞI :	BOY:	93 cm	EN :	30 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	****	EN :	****
MEZAR BOYUTU :	BOY:	****	EN :	****
KITABE	1- Ah mine'l-mevt 2- İhvandan Fatiha ihsan eden rahmeti 3- Bula ruhu ruz-i cezada izzet 4- Geldi boğaz illeti etti şehadet 5- Dört yetimi ile evebeyni kaldı dünyada hasret 6- Tarikat-i âliye kadiriyyeden Muhammed Ali 7- Kapudan zade Mustafa efendi 8- Ruhuna Fatiha 9- Sene 1329-1324... Mart... ١ - اه من الموت ٢ - اخواندن فاتحه احسان ادن رحمت ٣ - بوله روحى روز جزاده عزت ٤ - كلدى بوغاز علتى ايچدى شهادت ٥ - درت يتيمى ايله ابوينى قلدى دنياده حسرت ٦ - طريقت عليه قادريدن محمد على ٧ - قپدان زاده مصطفى افندى ٨ - روحنه الفاتحه ٩ - سنه ١٣٢٩ - ١٣٢٤ ... مارت...			
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Mezar taşının başlık kısmı, kısa şeritli başlıktır. Başlıktan gövde kısmına geçişte bir kaide vardır. Serlevha kısmı kitabenin üst kısmında bir kartuş içinde konumlandırılmıştır. Yedi satırlık kitabe, bakan kişinin bakış açısına göre, soldan sağa eğimli çizgilerle ayrılmıştır. Tarih kısmı kitabenin alt kısmında kartuş içindedir. Baş mezar taşında herhangi bir süsleme ögesine rastlanılmamıştır. Ayak şahidesi mevcut değildir.			

Şekil 3.35. Katalog no: 12 Baş Taşı

Şekil 3.36. Katalog no: 12 Baş Taşı Arka Kısım

Şekil 3.37. Katalog no: 12 Baş Taşı Çizim

Tablo 3.13. Katalog no: 13

ŞEKİL NO :	3.38- 3.39- 3.40- 3.41			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş taşı sağlam ayak taşının bir kısmı kırık			
TARİH :	1330- 1332			
KİMLİK :	Ümmü Gülsüm			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNİĞİ :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: bitkisel tepelikli. Dikdörtgen kesitli ve düşey dikdörtgen gövdeli Ayak taşı: Sivri kemerli (Baş kısmı kırık)			
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	100 cm	EN :	30 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	55 cm	EN :	25 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	230 cm	EN :	100 cm

K İTABE	1- Ah 2- Bir kuş idim uçtum yuvadan ecel ayırdı beni 3- Dört çocuğumdan çok çalıştım heves alamadım ben 4- Sen ziyaret eyle kabrimi haris olma dünyaya 5- Yarın nöbet sana kalır olma gafil dünyada 6- Hasreta ruz-u şeb etmekte der heb ahu zâr 7- Cümle cürmüm afv ide ol ğani perverdigar 8- Felekten almadan kâmin dünyadan uhraya vefadar 9- Olmayıp ömrü yetiştî dar-i ukbaya 10- Ağlayup zar eyleme mevtimle ey mader-i pederim 11- Emr-i haktır bu fenaya gelenler hep gider 12- Cennet-il me'va değilmi şehidin yeri 13- Mezarım doğru me'vaya gider 14- İbrahim Efendinin halilesi 15- Ümmü Gülsüm Hanımın ruhuna fatiha 16- Sene 1330 - sene 1332	۱- آه ۲- بر قوش ایدم اوچدم یوادن اجل ایردی بني ۳- درت چوجو غمدن چوق چالشم هواس المدم بن ۴- سن زیارت ایله قبرم حارث اولمه دنیایه ۵- یارین نوبت سکا کلور اولمه غافل دنیاده ۶- حسرتا روز شب ایتمکده درهب آه و زار ۷- جومله جرمم عفو ایده اول غنی پروردگار ۸- فلکدک المادن کامک دناده اوخرایه وفادر ۹- اولمیوب عمری یتشدی دار عقبایه ۱۰- اغلیوب زار ایلمه موتمله ای مادر پاد رم ۱۱- امر حقدر بو فنایه کلنلر هپ کیدر ۱۲- جنت الماوی دکلمی شهیدک یری ۱۳- مزارم طوغری مأویه کیدر ۱۴- ابراهیم افندنیك حلبه سی ۱۵- امۆ کلثوم خانمن روحنه فاتحه ۱۶- سنه ۱۳۳۰- سنه ۱۳۳۲
--	--	--

KOMPOZİSYON	Baş şahidesi tek kısımdan oluşmaktadır. Mezar taşının baş kısmı bitkisel tepeliklidir. Üç adet gül etrafında yapraklar bulunur. Gül demeti alttan bir kurdeleyle bağlanmış şekildedir. Kurdelenin altından sağa ve sola doğru uzanan yapraklar kıvrılarak yukarıdaki gül demetinden çıkan yapraklarla birleşmektedir. Serlevha kısmı kurdelenin altında bir madalyonu anımsatan yuvarlak şekil içine yerleştirilmiştir. Onbeş satırdan oluşan kitabe kısmında yazılar düz satır çizgisiyle ayrılmıştır. Ayak şahidesinin baş kısmı kırıktır. Alt kısmı yarım daireye benzer şekilde sınırlandıran konturun orta yerinden yapraklı bitki çıkmaktadır.
--------------------	---

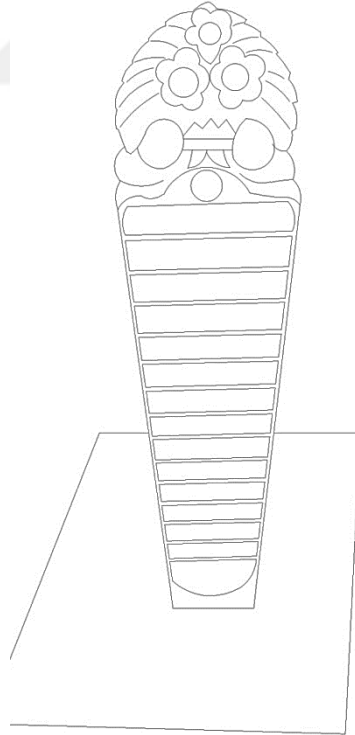
Şekil 3.38. Katalog no: 13 Baş Taşı

Şekil 3.39. Katalog no: 13 Ayak Taşı

Şekil 3.40. Katalog no: 13 Mezar Görünüm

Şekil 3.41. Katalog no: 13 Baş Taşı Çizim

Tablo 3.14. Katalog no: 14

ŞEKİL NO :	3.42- 3.43- 3.44- 3.45			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş taşı ve ayak taşı sağlam			
TARİH :	Sene 1333 Ağustos 23			
KİMLİK :	Aişe Hanım			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNIĞI :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: tepelikli sivri kemerli Ayak taşı: Sivri kemerli			
MEZAR FORMU :	Çerçeveli mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	93 cm	EN :	28 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	74 cm	EN :	28 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	260 cm	EN :	230 cm

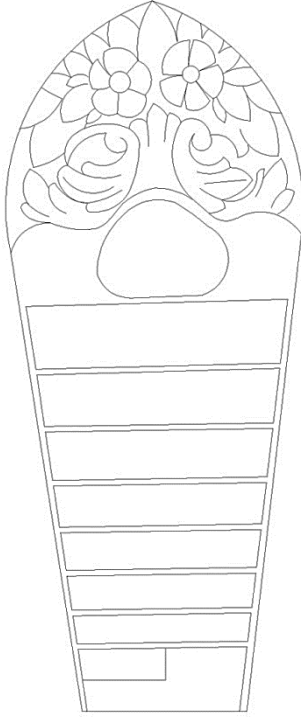
KİTÂBE	1- Hüve'l-baki 2- Ah kim bu âlem içre bende şadan olmadım 3- Derdime derman aradım bir ilacın bulmadım 4- Ah ile zar kılarak tazeliğime doymadım 5- Çün ecel peymanesi dolmuş muradım almadım 6- İnce Mustafa zade Davut Efendinin 7- Zevcesi Aişe 8- Hanımın ruhuna Fatiha 9- Sene 1333 23 Ağustos	۱ - هو الباقي ۲ - اه کیم بو عالم ایچره بن ده شادان اولدم ۳ - دردیمه درمان آرادم بر علاجك بولدم ۴ - اه ایله زار قیلارق تازه لیکمه طویمدم ۵ - چون اجل پیمانه سی طولمش مرادم آلمدم ۶ - اینجه مصطفی زاده داود افندینک ۷ - زوجه سی عایشه ۸ - خانمك روحنه فاتحه ۹ - سنه ۱۳۳۳ ۲۳ اغستوس
KOMPOZİSYON	Baş şahidesitek parça sivri kemerli, tepeliklidir. Tepelik kısmı iki adet gül ve etrafında stilize yaprakla süslenmiştir. Güllerin alt kısmında akantus yaprakları vardır. Akant yaprağının alt kısmında bulut desenini andıran geometrik konturla geçiş yapılmıştır. Serlevha bu kontur geçişinin ortasındadır. Kitabe kısmı yedi satırdan oluşmaktadır ve araları düz satır çizgisiyle bölünmüştür. Tarihlendirme kısmı, kitabenin sol alt köşesinde dikdörtgen şeklin içine alınmıştır. Ayak şahidesi tek parça sivri kemerlidir. Taşın alt kısmını kavisli bir biçimde sınırlayan konturun en alt seviyesinde, gövdesi şeritli, iki yanda kulp bulunan vazo bulunmaktadır. Bu vazodan kıvrımlı tek dal taş yüzeyine doğru yükselmektedir. Kıvrımlı dalların uç kısımlarında iki adet çiçek motifi ve birçok yaprak süslemeleri mevcuttur.	

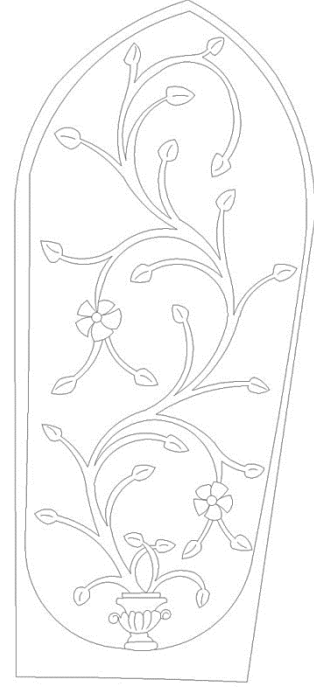
Şekil 3.42. Katalog no: 14 Baş Taşı

Şekil 3.43. Katalog no: 14 Ayak Taşı

Şekil 3.44. Katalog no: 14 Baş Taşı Çizim

Şekil 3.45. Katalog no: 14 Ayak Taşı Çizim

Tablo 3.15. Katalog no: 15

ŞEKİL NO :	3.46
YAZI STİLİ :	Ta'lik
DURUM :	Baş taşı: Tepelik kısmı hasar görmüş Ayak taşı: mevcut değil
TARİH :	Sene 1337 Ramazan
KİMLİK :	Okunamadı
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNIĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı, tepelikli dikdörtgen kesitli Ayak taşı, mevcut değil

MEZAR FORMU :		Çerçevesiz mezar		
BAŞ TAŞI :	BOY:	133 cm	EN :	35 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	***	EN :	***
MEZAR BOYUTU :	BOY:	280 cm	EN :	140 cm
KİTÂBE	1- Ah mine'l-mevt		١ - اه من الموت	
	2- Çekdiğim derdi dağ mı çeker		٢ - چکدیکم دردی طاغمی چکر	
	3- Eriyip su gibi kan oldu ciğer		٣ - اریبوب صو کبی فان اولدی جکر	
	4- Geçti şu dünyada veremle ömrüm		٤ - کچدی شو دنیا ده ورمله عمرم	
	5- Akıbet dâr-ı şifa oldu mezar		٥ - عاقبت دار شفا اولدی مزار	
	6- Hikmeti ve ni'meti cennet âlâya gönderdim		٦ - حکمتی و نعمتی جنت اعالیه کوندردم	
	7- Benimde azimetime ettiler nazar		٧ - بنمده یعر عزیزمه تمه ایتدیلر نظر	
	8- Bana hem sâye idi ol mir İbrahim		٨ - بکا هم سایه ایدی اول میر ایبراهیم	
	9- Dilerim görmeye hiç rencü kederi		٩ - دیلرم کورمیسن هیچ رنج و کدر	
	10- ...		١٠ - ...	
	11- ...		١١ - ...	
	12- ...ruhuna Fatiha sene 1337 fi ...Ramazan		١٢ - سنه ١٣٣٧ فی ...رمضان تحه روحنه فا...	

KOMPOZİSYON

Baş şahidesi tek parça tepelikli dikdörtgen kesitlidir. Tepelik kısmında üçlü gül demeti bulunmaktadır. Gül demetinin üst kısmında hayali bir çiçek motifi vardır. Gül demetinin üst ve alt kısımları akantus yapraklarıyla donatılmıştır. Demeti bağlama görevi gören bir kurdele bulunmaktadır. Tepeliğin sol kısmına giden akant yaprakları hasar gördüğü için mevcut değildir. Sol tarafında bulunan yaprakların arasında bir adet yonca çiçeği bulunur. Akant yapraklarının bitim noktasına bir çiçek motifi konumlandırılmıştır. Kitabe kısmı, üst noktadan yanlara genişleyerek, omuz bölgesinde taş bitimine kadar düz ilerlemektedir. Serlevha kısmı üst kısımdaki çıkıntı kısmında yamuk geometrik şekil olarak belirlenmiştir. Kitabe onbir satırdan oluşmakta ve araları düz bir satır çizgisiyle bölünmektedir. Tarih kısmı, kitabenin en alt kısmında, yarım daire içerisindedir. Ayak şahidesi mevcut değildir.

Şekil 3.46. Katalog no: 15 Baş Taşı

Tablo 3.16. Katalog no: 16

ŞEKİL NO :	3.47- 3.48- 3.49- 3.50			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş taşı ve ayak taşı sağlam			
TARİH :	1338 Fi Kanunu Yevm-i Sani			
KİMLİK :	Sadık Efendi			
MALZEME :	Mermer			
İŞLEME TEKNIĞI :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Başlıklı ve dikdörtgen kesitli Ayak taşı: Sivri kemerli ve dikdörtgen kesitli			
MEZAR FORMU :	Yüksek Çerçevesi			
BAŞ TAŞI :	BOY:	80 cm	EN :	28 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	80 cm	EN :	26 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	226 cm	EN :	120 cm

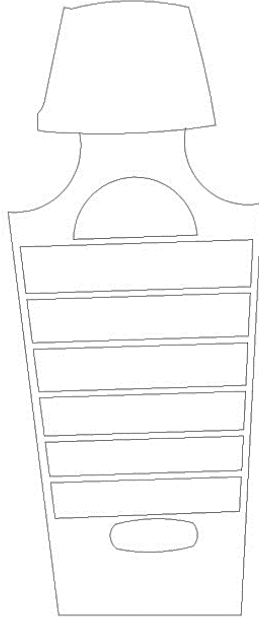
KİTÂBE	1- Hüve'l-baki 2- Ey felek bağı fenayı bana zindan eyledin 3- Soldurup bir gonca cismim taki hazan eyledin 4- Çok muradım vardı ya rab gitti ah gençliğim 5- Âkıbet câmı ecelden buna derman eyledin 6- Yeni çeri zade Muhammed Efendi'nin mahdumu 7- Sadık Efendi'nin ruhuna Fatiha 8- Sene 1338 fi Kanunu Yevm-i Sani	١ - هو الباقي ٢- اي فلك باغ فنايي بكا زندان ايلدك ٣ - صولديروب بر غنجه جسمم تاك خزان ايلدك ٤ - چوق مرادم واردي يارب كيتدي آه كنجلكم ٥ - عاقبت جام اجلدن بوكا درمان ايلدك ٦ - يکچرى زاده محمد افنديك مخدومي ٧ - صادق افنديك روحنه فاتحه ٨ - سنه ١٣٣٨ في يومكانون ثاني
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi iki kısımdan oluşmaktadır. Başlık kısmı aziziye kalıplı fes biçimindedir. Serlevha kısmı, boyun kısmının altında yarım daire şeklindedir. Kitabe kısmı altı satırdan oluşmakta ve araları düz satır çizgisiyle bölünmüştür. Tarihlendirme kısmı, kitabenin altında elips biçimli şeklin içine konumlandırılmıştır. Ayak şahidesi tek parça sivri kemerlidir. Alt kısmı, oval biçimde konturla sınırlandırılmıştır. Konturun en alt noktasından üç yapraklı bir bitkiden kıvrımlı tek dal çıkmaktadır. Çıkan bu dalların uç kısımlarında üç adet çiçek motifi ve bir çok sayıda yaprak bulunmaktadır.	

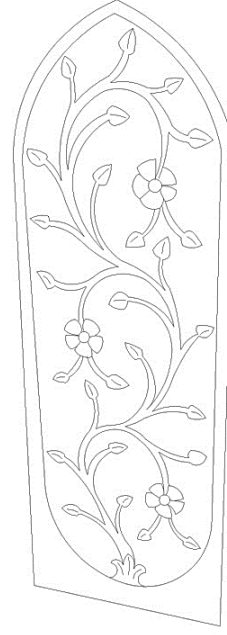
Şekil 3.47. Katalog no: 16 Baş Taşı

Şekil 3.48. Katalog no: 16 Ayak Taşı

Şekil 3.49. Katalog no: 16 Baş Taşı Çizim

Şekil 3.50. Katalog no: 16 Ayak Taşı Çizim

Tablo 3.17. Katalog no: 17

ŞEKİL NO :	3.51- 3.52- 3.53
YAZI STİLİ :	Rik'a
DURUM :	Baş taşı, sağlam Ayak taşı, mevcut değil
TARİH :	***
KİMLİK :	***
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNIĞİ :	Kabartma
ŞAHİDE FORMU :	Üçgen alınlıklı dikdörtgen kesitli
MEZAR FORMU :	Toprak Mezar

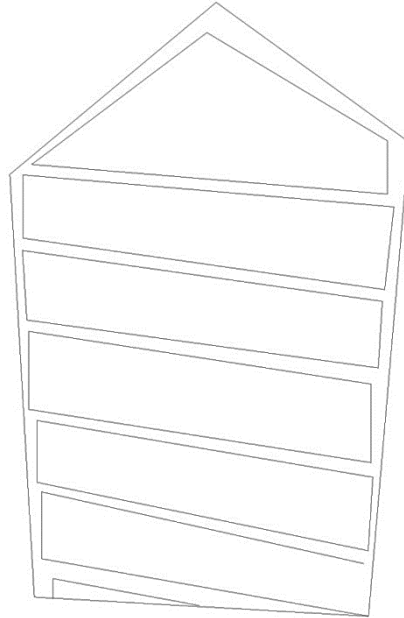
BAŞ TAŞI :	BOY:	44 cm	EN :	26 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	***	EN :	***
MEZAR BOYUTU :	BOY:	***	EN :	***
KİTÂBE	1- Allah baki 2- Ey taaddiyat-ı gaddârânesi afâka 3- Ser çeken felek henüz ömrümün 4- Eyyamı baharında şu ağuş 5- İştîyakım aldığım iki ya 6- ... ۱ - الله باقى ۲ - ای تعدیات غدارانه سى افاقا ۳ - سرچکن فلك هنوز عمریمك ۴ - ایام بهارنده شو اغوش ۵ - اشتیا قم الدیغم ایکی یا ۶ - ...			
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi tek parça taştan üçgen tepelikli dikdörtgen kesitlidir. Serlevha kısmı üçgen kesitin baş tarafındadır. Serlevha kısmında Allah Baki yazısı bulunmaktadır. Tarih olabileceğini düşündüğümüz kabartmalar mevcuttur. Kitabe kısmı beş satırdır. Mezar taşında süsleme ögesi bulunmamaktadır. Ayak şahidesi mevcut değildir.			

Şekil 3.51. Katalog no: 17 Baş Taşı

Şekil 3.52. Katalog no: 17 Mezar Görünüm

Şekil 3.53. Katalog no: 17 Baş Taşı Çizim

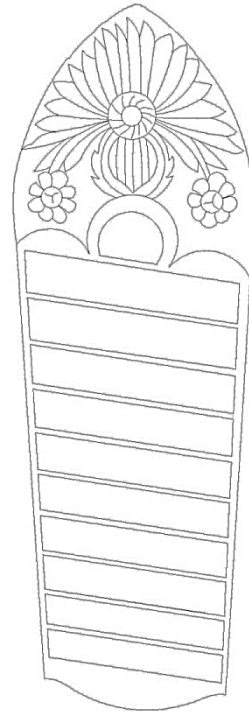
Tablo 3.18. Katalog no: 18

ŞEKİL NO :	3.54- 3.55			
YAZI STİLİ :	Ta'lik			
DURUM :	Baş taşı sağlam Ayaktaşı mevcut değil			
TARİH :	***			
KİMLİK :	***			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNIĞI :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı: Sivri kemerli dikdörtgen kesitli Ayak taşı: Mevcut değil			
MEZAR FORMU :	Çerçevesiz Mezar			
BAŞ TAŞI :	BOY:	120 cm	EN :	30 cm
AYAK TAŞI :	BOY:	***	EN :	***
MEZAR BOYUTU :	BOY:	***	EN :	***

KİTÂBE	1- Hüve'l-baki 2- Takdir hakdır tağyir olunmaz 3- Emr-i ilâhi yerini buldu 4- Pek taze idi bu duhteri pâk 5- ...cemâli açıldı soldu 6- Cennette dursun validesiyle 7- ... 8- ... firdevsi buldu 9- ...Efendi'nin... 10- ...	۱ - هوالباقى ۲ - تقدیر حقدیر تغییر اولنماز ۳ - ... امر الهی یرینی بولدی ۴ - پک تازه ایدی بو دختر پاک ۵ - ...جمالی آچلدى سولد ۶ - جنتده طورسون والده سیله ۷ - ... ۸- ... فردوسی بولدی ۹ - ... افندینک... ۱۰ - ...
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi tek parça taştan sivri kemerlidir. Kemerin orta kısmında bir çiçek deseni bulunmaktadır. Bu desenin etrafında stilize yapraklar vardır. Yaprakların sağ ve sol kısımlarında iki adet gül motifi yer alır. Serlevha kısmından, ortadaki çiçek motifine doğru yükselen iki yaprak bulunmaktadır. Serlevha üç dilimli yarım daire biçimli şeklin ortadakine yerleştirilmiştir. On satırlık kitabesi bulunan mezar taşlarında, yazılar, sağ tarafa eğimli satır çizgisiyle bölünmüştür. Ayak şahidesi mevcut değildir.	

Şekil 3.54. Katalog no:18 Baş Taşı

Şekil 3.55. Katalog no:18 Ayak Taşı

Tablo 3.19. Katalog no: 19

ŞEKİL NO :	3.56
YAZI STİLİ :	***
DURUM :	Baş taşı: mevcut değil Ayak taşı: sağlam
TARİH :	***
KİMLİK :	Baş taşı mevcut değil
MALZEME :	Taş
İŞLEME TEKNIĞİ :	Kabartma

ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı mevcut değil Ayak taşı üçgen tepelikli			
MEZAR FORMU :	***			
BAŞ TAŞI :	BOY:	***	EN :	***
AYAK TAŞI :	BOY:	60 cm	EN :	25 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	***	EN :	***
KOMPOZİSYON	Baş taşı olmayan kimiksiz ayak taşı tek parça, üçgen tepeli ve dikdörtgen kesitlidir. Taşın yüzeyinde alt kısımdan çıkan tek dallı bir bitki motifi yer almaktadır. Dalın, sağ ve sol taraflarına doğru uçlarında çiçek motifi olan yan dallar mevcuttur.			

Şekil 3.56. Katalog no: 19 Ayak Taşı

Tablo 3.20. Katalog no: 20

ŞEKİL NO :	3.57			
YAZI STİLİ :	***			
DURUM :	Baş taşı mevcut değil Ayak taşı sağlam			
TARİH :	***			
KİMLİK :	***			
MALZEME :	Taş			
İŞLEME TEKNİĞİ :	Kabartma			
ŞAHİDE FORMU :	Baş taşı mevcut değil Yuvarlak kemerli ayak taşı			
MEZAR FORMU :	***			
BAŞ TAŞI :	BOY:	***	EN :	***
AYAK TAŞI :	BOY:	45 cm	EN :	30 cm
MEZAR BOYUTU :	BOY:	***	EN :	***
KOMPOZİSYON	Baş şahidesi mevcut olmayan ayak şahidesi tek parça yuvarlak kemerlidir. Ayak şahidesinin yüzeyinde kıvrımlı dallar mevcuttur. Dalların uçlarında yaprak motifleri vardır.			

Şekil 3.57. Katalog no: 20 Ayak Taşı

4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Çalışmamızda Kastamonu ili Çatalzeytin ilçesi Türbe Camii haziresindeki Osmanlı döneminin özelliklerini yansıtan mezar taşları genel hatlarıyla incelenmeye tabii tutulmuştur. Hazirede bulunmakla birlikte bu özellikleri yansıtmayan mezar taşları değerlendirmeye alınmamıştır. İncelemiş olduğumuz mezarların onbiri erkek altısı kadın mezarıdır. Geri kalan iki mezar taşında sadece ayak şahidesi mevcuttur. Diğer bir mezar taşında kimlik bilgisi tespit edilememiştir. İncelenen toplam otuzüç mezar taşından onsekizi baş şahidesi onbeşi ise ayak şahidesinden oluşmaktadır. Baş ve ayak şahidesi aynı kişiye ait olan mezar taşları tek bir katalogda incelenmiştir.

Mezar taşları, 19. ve 20. yüzyıla aittir. Bahsi geçen mezar taşları, mezar tipi formları, işlenilen motifler, kullanılan malzeme ve yazı açısından değerlendirilecektir.

4.1. Form Tipleri

Türbe Camii haziresindeki Osmanlı döneminden kalan mezarları mezar yapısı açısından üç ana başlıkta toplamak mümkündür.

4.1.1. Toprak Mezarlar

Çevresinde herhangi bir sınır veya kaide bulunmayan mezarlara toprak mezar denilmektedir. Bu mezar yapılarının baş ve ayak taşları doğrudan toprağa dikilidir. Arada kalan kısım ise toprak yüzeydir.²⁴ Toprak mezarlarda baş ve ayak taşının direkt toprağa bir dayanak olmadan sağlam bir şekilde tutturulması pek ihtimal dahilinde değildir. Bu sebeple bu mezar formundaki mezar taşlarının bir kaide ya da lahit şeklinde olacağını düşünmekteyiz.²⁵ Fakat anlık durumunda baş ve ayak taşı hariç bir kaide bulunmaması sebebiyle bu grup mezarlar içine alınmıştır. 17 no'lu örnekte tek örneği bulunan mezar taşının kimliği ve tarihi tespit edilmemiştir. Söz konusu mezar tipine, Kastamonu²⁶, Giresun²⁷ ve Sinop'ta²⁸ rastlamak mümkündür (Katalog no: 17).

²⁴ Halit Çal, "Ah Mine'ı Mevt Kastamonu Şehrindeki 14.-20. Yüzyıl Mezar ve Mezar Taşları", "Üsküdar'a Kadar" Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, s. 6.

²⁵ Nefes, "Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları", s. 178.

²⁶ Halit Çal ve Özlem Ataoğuz Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Kastamonu Belediyesi, Ankara 2008, s.3.

²⁷ Gazanfer İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara 2005, s. 351.

²⁸ Halit Çal, "Boyabat Mezar Taşları", Boyabat Belediyesi Kültür Yayınları, S.1, Ankara 2015, s. 121.

4.1.2. Çerçeveli Mezarlar

Bu mezar tipinde baş ve ayak taşlarının altına mezarın kısa kenarını oluşturan uzunca taşlar yerleştirilir. Mezarın uzun kenarları yerden çok yüksek olmayan taşlarla kısa kenara birleştirilir. Mezarın üst kısmı ise açık ve içi toprakla doldurulmuştur. Bazı çalışmalarda çerçevenin iç kısmı daha dar olmaktadır. Bu tarz mezarlar kapak taşlı mezarlar olarakta isimlendirilmektedir.²⁹ Çalışmamıza konu olan hazirede bulunan mezarların toprak kısmı geniş açıklıkta olması sebebiyle çerçeveli mezarlar tabiri tercih edilmiştir. İncelenen mezar taşlarından (Katalog no: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18) onbeşi bu formdadır. Çerçeveli mezarlara Kastamonu³⁰ ve Giresun'da³¹ da rastlanılmaktadır. Bu mezar yapısına ait mezarları baş şahidelerinin formlarına göre tasnif ettiğimizde;

a- Baş taşı, başlıklı ve dikdörtgen kesitli şahide

Söz konusu mezar taşları (Katalog no: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10 ,12) dokuz adettir. İncelenen mezar taşlarının tamamı erkek mezar taşlarıdır. Tarihsel bakımdan en erken tarihli olanı 1225, en geç tarihli olanı ise 1329 yılı kayıtlıdır.

b- Baş taşı, tepelikli ve dikdörtgen kesitli şahide

Bu forma ait şahideler (Katalog no: 11, 13, 15) üç tanedir. Mezar taşlarının bulunduğu mezarların hepsi kadınlara aittir.

c- Baş taşı, tepelikli sivri kemerli şahide

Mezar taşı tipinde kesit olarak sivri kemer tercih edilmiş ve kemerin üst kısmının yüzeyine kabartmalı motifler işlenmiştir. İncelenen mezar taşlarından (Katalog no: 14, 18) ikisi bu forma aittir. İki mezar taşı da kadın mezarıdır.

d- Baş taşı, tepelikli ve lale kesitli şahide

Baş şahidesinin üst kısmı çiçek ve yaprak motifleriyle bezenmiş, gövde kısmı orta kısımda incelererek devam etmektedir. Alt kısımda tekrar genişleyen şahide lale çiçeğini andırmaktadır. İncelenen mezar taşının (Katalog no: 7) tek örneği bulunmaktadır. Bu örnek bir kadın mezarına aittir.

²⁹ Çal, “Ah Mine’l Mevt Kastamonu Şehrindeki 14.-20. Yüzyıl Mezar ve Mezar Taşları”, s. 6.

³⁰ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s. 4.

³¹ İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 352.

e- Ayak taşı, üçgen tepelikli ve dikdörtgen kesitli şahide

Ayak taşının üst kısmı üçgen formunda olup gövde kısmı dikdörtgendir. İncelenen mezarların ikisi (Katalog no: 1, 19) bu grup içerisinde yer almaktadır. İki örneği bulunan ayak taşlarının bir tanesi (Katalog no: 1) erkek mezarına aittir. Diğer örneğin (Katalog no: 19) ise baş taşı bulunmadığı için kimliği tespit edilememiştir.

f- Ayak taşı sivri kemerli ve dikdörtgen kesitli şahide

Bu form grubuna ait sekiz (Katalog no: 2, 5, 6, 9, 10, 11, 13, 14) ayak taşı mevcuttur. Ayak taşlarının beşi (Katalog no: 2, 5, 6, 9, 10) erkek mezarı üçü ise (Katalog no: 11, 13, 14) kadın mezarıdır.

g- Ayak taşı, tepelikli ve dikdörtgen kesitli şahide

İncelenen ayak şahidelerinden bu gruba dâhil olan bir adet mezar taşı bulunmaktadır (Katalog no: 3). Söz konusu mezar taşı erkek mezarına aittir.

h- Ayak taşı, tepelikli ve lale kesitli şahide

Tek örneği bulunan bu mezar taşı (Katalog no: 7) baş taşıyla ortak özelliklere sahiptir. Baş taşından farkı, gövde kısmında kitabe yerine çiçek ve kıvrımlı dallar olmasıdır.

i- Ayak taşı, yuvarlak kemerli şahide

Bu ayak şahidesinin (Katalog no: 20) bir örneği bulunmaktadır ve yuvarlak kemerlidir. Taş üstünde kıvrımlı dallar bulunmaktadır. Baş taşı mevcut olmayan bu ayak taşının kime ait olduğu ya da hangi tarihli olduğu bilinmemektedir.

4.1.3. Üstü Açık Lahit Mezarlar

Üstü açık lahitler, yekpare taşın ortasının oyulup içerisine toprak doldurulmak suretiyle oluşturulur. Çerçevesi mezarlara göre daha yüksek bir yapıdadır. Şahideler bazı mezar taşlarında bu yüksek kaidelerin üzerlerine koyulurken bazı mezarlarda ise kaidenin içi oyularak boşluğa oturtulabilir.³² Bu mezar tipi Malatya’da da görülmektedir.³³ Bu form tipine ait iki mezar (Katalog no: 8, 16) bulunmaktadır. İki örnekte yapılış, şahide formları, malzeme, süsleme gibi özellikleri bakımından büyük benzerlikler göstermektedir. Mezarların ikisi de erkek mezarıdır.

³² Çal, “Ah Mine’l Mevt Kastamonu Şehrindeki 14.-20. Yüzyıl Mezar ve Mezar Taşları”, s. 7.

³³ Emine Güzel, *Malatya Sancaktar Mezarlığındaki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2020, s. 30.

4.2. Başlık Tipleri

İncelediğimiz mezar taşlarının bir çoğu iki kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımlardan bir tanesi başlık olarak nitelendirdiğimiz şahidenin üst bölümüdür. Osmanlı dönemi insanları yaşadıkları toplumdaki statülerini göstermek için serpuş ya da başlık adı verilen kıyafetler giymişlerdir. Bu giyim tarzı, insanlar vefat ettikten sonra da mezar taşlarına itina ile işlenmiş ölümden sonrada hatırlanmaları sağlamıştır.³⁴

4.2.1. Sarık Biçimli Başlıklar

Türkçe sarmak kökünden gelen sarık kelimesi, fes veya benzeri bir baş giyim kisvesi üzerine şal ya da tülbent gibi uzun bir tülün sarılmasıyla meydana gelir. Sarıklar, sarılan tülün sarma şekline göre farklı isimler almıştır.³⁵ Bu çalışmada iki tür sarık biçimi tespit edilmiştir. Belirlenen sarık çeşitlerinin benzerleri Kastamonu³⁶, Sinop³⁷ ve Giresun'da³⁸ da görülmektedir.

a- Kısa başlıklı sarıklar

İncelenen başlık türlerinde bu forma ait dört (Katalog no: 3, 5, 6, 8) başlık bulunmaktadır. Bu tarz sarıklar takke biçimli bir başlığın alt tarafının etrafından ön yüzüne doğru üst üste çaprazlama gelecek şekilde sarılmasıyla oluşur.³⁹

³⁴ Berk, *Zamanı Aşan Taşlar, Zeytin Burnu'nun Tarihi Mezar Taşları*, s. 33.

³⁵ Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, 1969, s. 202.

³⁶ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s. 21.

³⁷ Çal, "Boyabat Mezar Taşları", s. 133.

³⁸ İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 360.

³⁹ Halit Çal, "İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar", *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüp sultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul 28-30 Mayıs 1999, s. 211.

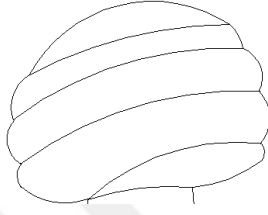
Şekil 4.2. Kısa Başlıklı Sarık
Örneği 1

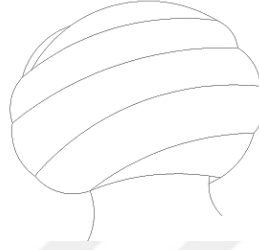
Şekil 4.4. Kısa Başlıklı Sarık
Örneği 2

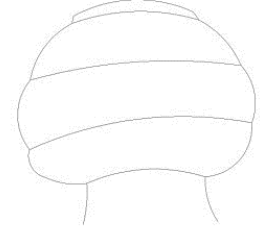
Şekil 4.6. Kısa Başlıklı Sarık
Örneği 3

Şekil 4.1. Kısa Başlıklı Sarık
Çizim Örneği 1

Şekil 4.3. Kısa Başlıklı Sarık
Çizim Örneği 2

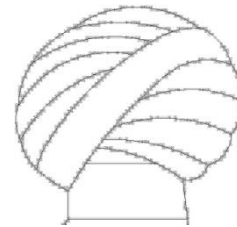
Şekil 4.5. Kısa Başlıklı Sarık
Çizim Örneği 3

b- Kısa başlıklı şeritli sarıklar

Türbe Camii haziresinde bu sarık çeşidinin tek bir örneği vardır (Katalog no: 2). Başlık alt taraftan yukarı doğru çapraz bir biçimde sarılır. Kısa başlıklı sarıktan farkı ise karşıdan mezar taşına bakıldığında sol altan sağ üst tarafa doğru bir şerit diğer dilimlerin üzerinden geçmektedir.⁴⁰

Şekil 4.8. Kısa Başlıklı Şeritli
Sarık Örnek 1

Şekil 4.7. Kısa Başlıklı Şeritli
Sarık Çizim Örnek 1

⁴⁰ Emine Nilüfer Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara 2008, s. 233.

4.2.2. Fes Biçimli Başlıklar

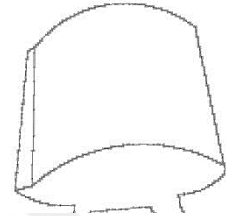
İlk olarak Fas şehrinde ortaya çıkmıştır. Kırmızı çuhadan yapılmış ve alttan yukarı doğru daralan baş giyim kisvesidir. 2. Mahmut döneminde Avrupa'dan Türkiye'ye gelmiştir. 1925 yılında yayımlanan yasa ile Türkiye'de kullanımı yasaklanmıştır.⁴¹ Çalışmamızda belirlenen fes çeşitleri, Kastamonu⁴² ve Sinop⁴³ illerinde de mevcuttur.

a- Hamidiye kalıplı fesler

Bu fes tipine uygun iki mezar taşı başlığı bulunmaktadır (Katalog no: 1, 10). Hamidiye kalıplı feslerin alt kısım çapları üst kısımlarına göre daha geniş bir biçimdedir. Aziziye kalıplı feslerden ayrımını sağlayan özelliği yüksekliğinin daha fazla olması ve üstten alta doğru eğiminin az olmasıdır.⁴⁴

Şekil 4.10. Hamidiye Kalıplı Fes Örnek

Şekil 4.9. Hamidiye Kalıplı Fes Çizim Örnek

b- Aziziye kalıplı fesler

Aziziye kalıplı feslerin üst çapı, alt çapına göre daha dardır. Hamidiye feslerine göre daha kısa ve eğimi fazladır.⁴⁵ Hazirede aziziye kalıplı feslerden üç adet bulunmaktadır (Katalog no: 4, 9, 16).

⁴¹ Hülya Tezcan, “Fes”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 415.

⁴² Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s. 22.

⁴³ Çal, “Boyabat Mezar Taşları”, s. 137.

⁴⁴ Çal, “İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar”, s. 212.

⁴⁵ Çal, “İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar”, s. 212.

Şekil 4.11. Aziziye Kalıplı
Fes Örneği 1

Şekil 4.12. Aziziye Kalıplı
Fes Örneği 2

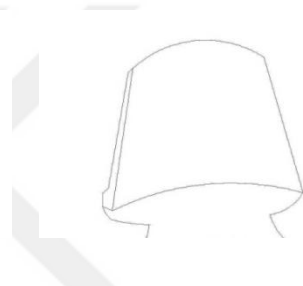
Şekil 4.13. Aziziye Kalıplı
Fes Örneği 3

Şekil 4.14. Aziziye Kalıplı Fes
Çizim Örneği 1

Şekil 4.15. Aziziye Kalıplı Fes
Çizim Örneği 2

Şekil 4.16. Aziziye Kalıplı
Fes Çizim
Örneği 3

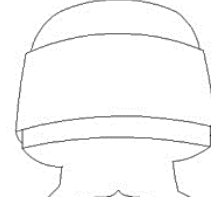
4.2.3. Kısa Silindirik Başlık

Bu tarz başlığa ait tek bir örnek bulunmaktadır (Katalog no: 12). Başlık alt ve üst kısımlarda boşluk kalacak şekildedir. Orta kısımdan ise bir şerit geçmektedir.⁴⁶

⁴⁶ İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 367.

Şekil 4.17. Kısa Silindirik
Başlık Örnek

Şekil 4.18. Kısa Silindirik
Başlık Çizim Örnek

4.3. Süsleme Özellikleri

Sırasıyla geometrik, nesneli ve bitkisel olarak incelenen süslemeler üç ana grupta sunulacaktır.

4.3.1. Geometrik Süsleme

Dilimli oval madalyon, bir merkezden dışa doğru çıkan kollar güneş ışınlarına da benzeyen motiftir. Merkezin etrafında oval bir yapı oluşturmaktadır. Hazirede bulunan mezar taşlarında, bu geometrik şekil katalog no: 3 ayak taşında bulunmaktadır. Bu süsleme örneğine Kastamonu ilinde başka mezar taşlarında da rastlanmaktadır.⁴⁷

Şekil 4.19. Dilimli Oval Madalyon Örnek

4.3.2. Nesneli Süsleme

Nesneli süsleme unsurlarından çok sayıda örnek bulunmamaktadır. İncelenen mezar şahidelerinde rastlanan iki adet nesneli süsleme unsuru mevcuttur.

a- Vazo

İki örneği mevcuttur. Katalog no: 14'te ayak taşında rastladığımız nesne işlemesi içinden dalların çıktığı, yanlarda ise kulpları bulunmaktadır. Vazonun gövde kısmı

⁴⁷ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s. 27

dikey şeritlerle 5 parçaya ayrılmıştır. Katalog no: 9’da baş taşında serlevhanın üstünde içinden akantus yapraklarının çıktığı bir vazo bulunmaktadır. Bu tür süslemelerin benzerleri Kastamonu⁴⁸, Samsun⁴⁹ ve Çorum⁵⁰ illerinde de karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 4.20. Vazo Örnek 1

Şekil 4.21. Vazo Örnek 2

Şekil 4.22. Vazo Örnek Çizim 1

Şekil 4.23. Vazo Örnek Çizim 2

b- Kurdele

Kurdele, incelenen mezar taşlarında gül demetinin altından ya da akant yapraklarının orta yerinden bağlanmıştır. Bu motifin kullanıldığı mezar taşlarının tamamı kadın mezarlarıdır (Katalog no: 7, 13, 15). Katalog no: 7 ve 15’e ait örneklerde akant yapraklarını ortadan tutarken, 13 no’lu örnekte gül demetinin altında konumlanmıştır. Kurdele motifinin benzer şekilleri İstanbul⁵¹, Samsun⁵² ve Trabzon⁵³ illerinde görülmektedir.

⁴⁸ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s. 27.

⁴⁹ Nefes, “*Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*”, s. 197.

⁵⁰ Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, s. 258.

⁵¹ Zeynep Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2020, s. 209.

⁵² Nefes, “*Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*”, s. 198.

⁵³ Davut Kaya, *Trabzon Ayasofya Müzesi ile Boztepe Mezarlığındaki Osmanlı Mezar Taşları*, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2021, s.91.

Şekil 4.24. Kurdele Örnek
1

Şekil 4.25. Kurdele Örnek
2

Şekil 4.26. Kurdele Örnek
3

4.3.3. Bitkisel Süsleme

Bu çalışmada incelenen mezar taşlarındaki bitkisel süsleme öğeleri gül, akant yaprağı, lale, kıvrımlı dallar, servi, hayali çiçekler ve yaprak dallarıdır.

a- Gül

Türkler için büyük önem taşıyan gül, edebiyattan mimariye ve dahası birçok sanat alanında kullanılmıştır.⁵⁴ İncelenen mezar taşlarında gül ve gül demetlerine sıkça rastlanmaktadır. Baş ve ayak taşları dâhil toplamda on iki mezara ait on dört mezar taşında bu motif mevcuttur (Katalog no: 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 18). Bu mezar taşlarından dört tanesinde gül demeti tepelik kısmında bulunmaktadır (Katalog no; 11, 13, 14, 15). Gül motifi bulunan mezar taşlarının altısı kadın mezarlarına aittir (Katalog no: 7, 11, 13, 14, 15). Sadece (Katalog no; 18) mezar taşının kimliğinin belirlenememesine rağmen şahidenin yapısından kadın olduğu tahmin edilmektedir. Altı erkek mezarının ayak taşında bulunan kıvrım dal motiflerinin ucunda gül deseni görülmektedir. (Katalog no: 3, 6, 8, 9, 10, 16). İncelemiş olduğumuz mezar taşlarında çok sayıda görülen gül motifine Bursa⁵⁵, Kastamonu⁵⁶, Samsun⁵⁷, İstanbul⁵⁸ ve Çorum⁵⁹ illerinde de rastlamak mümkündür.

⁵⁴ Recep Gün, vd., “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 40, 2016, s. 57.

⁵⁵ Hatice Kübra Budak, *Bursa Mustafakemalpaşa'daki Osmanlı Mezar Taşları*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2019, s. 130.

⁵⁶ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s.31.

⁵⁷ Nefes, “*Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*”, s. 191.

⁵⁸ Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 200.

⁵⁹ Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, s.241.

b- Akantus Yaprığı

Batı etkisiyle birlikte Osmanlı sanatına dâhil olan akantus yaprağı,⁶⁰ altı mezarda bulunmaktadır. Bu mezarların ikisi erkek mezarı (Katalog no: 3, 9) dördü ise kadın mezarıdır (Katalog no: 7, 11, 14, 15). Erkek mezarlarında görülen bu bezemenin biri ayak taşında yer alıp, dilimli oval madalyonun her iki yanından aşağı sarkarak gül motifiyle birleşmektedir (Katalog no: 3). Diğer örnekte ise baş taşında serlevhanın üst kısmında yer alan bir vazanın içinden çıkarak iki yana doğru taşmış şekildedir (Katalog no; 9). Kadın mezarlarında bulunanların üçü tepelikte güllerin yanlarından ve altlarından sarmaktadır (Katalog no: 11, 14, 15). Baş ve ayak taşı birbirine çok benzer olan mezarlarda ise tepelik kısmında tek gülün alt kısmına konumlandırılmıştır. Yine bu taşların kitabesinin baş kısımlarında durmaktadır (Katalog no: 7). Akant yapraklarının benzer çeşitlerine Kastamonu⁶¹, İstanbul⁶², Samsun⁶³, Çorum⁶⁴ ve Bursa⁶⁵ illerinde rastlanmaktadır.

c- Lale

Lale motifi yalnız bir mezar taşında görülür (Katalog no; 3). Bir erkek mezar taşının ayak taşında yer alan motif kıvrım dal motiflerinin ucuna yerleştirilmiştir. Söz konusu motife Katamonu⁶⁶, İstanbul⁶⁷, Çorum⁶⁸ ve Samsun⁶⁹ illerinde rastlamak mümkündür.

d- Kıvrımlı dallar

S şeklinde mezar taşını sarmaşık gibi saran bu dallar, incelediğimiz mezarların sekizinin ayak taşında mevcuttur (Katalog no: 3, 6, 7, 9, 10, 14, 16, 20). İncelenen taşların, beşi erkek (Katalog no: 3, 6, 9, 10, 16) ikisi kadın mezarıdır (Katalog no: 7, 14). Birinin baş taşının olmaması sebebiyle kadın mı yoksa erkek mi olduğu tespit edilememiştir (Katalog no: 20). Kıvrım dalların uç kısımlarında yaprak ya da çiçek desenleri bulunmaktadır. Katalog no; 14'e ait mezar taşındaki kıvrım dallar bir

⁶⁰ Recep Gün, vd., “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *OMÜİFD*, 2017, S. 42, s. 71.

⁶¹ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s. 34.

⁶² Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 193.

⁶³ Nefes, “*Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*”, s. 190.

⁶⁴ Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, s. 255.

⁶⁵ Budak, *Bursa Mustafakemalpaşa'daki Osmanlı Mezar Taşları*, s. 132.

⁶⁶ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, s. 35.

⁶⁷ Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 201.

⁶⁸ Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, s. 255.

⁶⁹ Gün, vd., “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, s. 28.

vazodan çıkmaktadır. Katalog no: 10 ve 16'daki örneklerde üç yapraklı bir bitkiden doğar. Geri kalan örneklerde ayak taşını çevreleyen konturdan direkt dalın gövdesine geçiş yapılır. Bu süsleme motifinin benzer çeşitleri İstanbul⁷⁰, Çorum⁷¹ ve Samsun'da⁷² bulunmaktadır.

e- Selvi / Servi

Tek örneği, erkek mezarının ayak taşında bulunmaktadır. (Katalog no: 8) Ayak taşının alt kısmını oval olarak geçen kontura bağlanır ve baş tarafı sola doğru eğiktir. Selvinin alt kısmında iki yana çıkmış yaprak bulunur. Daha üst kısımlarda çıkan dallar gül deseni ile birleşir. Üstü eğik kısmın yan taraflarında ise ucunda yaprak olan dallar mevcuttur. Servi ağacının benzer şekilleri Kastamonu⁷³, İstanbul⁷⁴, Çorum⁷⁵ ve Samsun⁷⁶ illerinde bulunan mezar taşlarında da mevcuttur.

f- Hayali çiçekler

Birçoğu gerçekte olmayan birkaç çiçeğin birbirleriyle birleşmesinden ya da gerçek çiçeklere benzemeyen motiflerdir.⁷⁷ İncelemiş olduğumuz mezar taşlarında yalnızca 9 numaralı katalogda yer alan taşın fes kısmında bu motifi görmekteyiz. İşlenen motifler, laleye benzer bir çiçek, kıvrımlı bir yaprak ve iki dal arasında duran papatya çiçeğidir. Bu motifler fesin etrafını sırasıyla dolanmaktadır. Benzerlerine İstanbul⁷⁸ ve Samsun'⁷⁹ daki mezar taşlarında rastlanmaktadır.

g- Yaprak filizi

Tamamı 6 kadın mezarına ait olan, yedi mezar taşında bulunmaktadır (Katalog no: 7, 11, 13, 14, 15, 18). Bu yaprak motifleri tepeliklerde bulunan yapraklar, çiçek motiflerinden doğup çiçeğin çevresine doğru uzanır.

⁷⁰ Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Hazinesindeki Mezar Taşları*, s. 191.

⁷¹ Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, s. 250.

⁷² Recep Gün, "Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Hazinesindeki Mezar Taşları-I (Celi Ta'lik Kitabeli Olanlar)", *OMÜİFD*, 26/26-27, 2008, s. 129.

⁷³ Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazineleindeki Mezar Taşları*, s. 36.

⁷⁴ Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Hazinesindeki Mezar Taşları*, s. 194.

⁷⁵ Sevin, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, s. 254.

⁷⁶ Recep Gün ve Eyüp Nefes, "Çarşamba Kurdahmetli Köyü Mezarlığındaki Tarihi Mezar Taşları", *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11/2, 2011, s. 152.

⁷⁷ Çal, "Boyabat Mezar Taşları", s. 151.

⁷⁸ Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Hazinesindeki Mezar Taşları*, s. 204.

⁷⁹ Gün, vd., "Vezirköprü Yöresinde Bulunan 19. ve 20. yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları", s. 73.

. Bu tarz yaprak filizlerinin benzerleri İstanbul⁸⁰ ve Samsun⁸¹ illerinde de görülmektedir.

4.4. Malzeme ve İşleme

Hazirede bulunan yirmi mezarın on altısında taş, dördü ise mermer malzemelidir. Taş malzemeyle yapılan mezarların yedisi erkek mezarıdır (Katalog no: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 12). Altısı ise kadın mezarıdır (Katalog no: 7, 11, 13, 14, 15, 18). Taş malzeme kullanılan üç mezardan bir tanesinin kimliği belirlenememiştir (Katalog no: 17). İki mezarın baş taşı mevcut değildir (Katalog no: 19, 20). Mermer malzeme kullanılan mezarların hepsi erkek mezarıdır (Katalog no: 8, 9, 10, 16).

4.5. Yazı

Hazirede bulunan mezar taşlarında hüsn-i hat sanatı kitabe kısımlarında görülmektedir. Hat, sözlük anlamı olarak çizgi, satır, yazı gibi anlamlara gelmektedir. Sanat olarak ele alındığında ise kâmiş, kalem ve is mürekkebiyle birlikte güzel yazı anlamını ifade eder. Hat sanatı, yazma eserlerde, mimari dekorasyonlarda, mezar taşları gibi birçok alanda kullanılmaktadır.⁸² Hat sanatında, birçok yazı çeşidi mevcuttur. Bu araştırmanın konusuna dâhil olan mezar taşlarında üç çeşit yazı stili kullanıldığı için sadece bu üçüne değinilecektir.

a- Ta'lik

Mezar taşlarının ikisi hariç hepsi celî ta'lik yazı ile yazılmıştır (Katalog no: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18). Meydana geliş tarihi aklam-ı sitteden sonradır. Ta'lik, asma asılma iliştime manaları ifade etmektedir. Bu adla birlikte anılmasının temel sebebi harflerin birbirlerine asılı kalmış gibi durmasından gelmektedir.⁸³

b- Sülüs

Celî sülüs ile yazılmış tek bir örnek bulunmaktadır (Katalog no: 2). Ümmü'l-hutut (Yazıların anası) olarak bilinen sülüs, sert olmayan yuvarlak karakterli ve 2-3 mm kâmiş ölçüsüyle yazılan stildir. Bütün yazı kuralları bu stilden türemiştir.⁸⁴

⁸⁰ Hocaoglu, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, s. 204.

⁸¹ Gün, "Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları-I (Celi Ta'lik Kitabeli Olanlar)", s. 127.

⁸² Mustafa Bektaşoğlu, *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*, DİB Yayınları, Ankara 2009, s. 22.

⁸³ Bektaşoğlu, *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*, s. 33.

⁸⁴ Bektaşoğlu, *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*, s. 30.

c- Rik'a

Hazirede bulunan mezar taşlarında Rik'a yazı stili ile yazılmış tek örnek katalog no: 17'dir. Gündelik işlerde, kolay yazılabilen bir yazı çeşididir. Mehmet İzzet Efendi vesilesiyle günlük hayatta iş maksatlı kullanılan bu yazı stili, sanat yazısı haline gelmiştir.⁸⁵

4.6. Kitabe Yazılarının İçeriği

Kitabe yazılarında tam anlamıyla kurallı genel geçer bir standart belirlenmemiştir.⁸⁶ Bu hazirede bulunan mezar taşlarında genellikle tepelik ya da başlığın altında bir serlevha bölümü, altında muhtevası değişken ifadeler daha sonrasında şecere bilgisi ve dua kısmı, bitiş olarak ise tarih bölümü yer almaktadır. Kitabelerdeki içerikler incelendiğinde benzer durum bildirme ifadelerinin, mesleklerin, başlangıç ifadelerinin Giresun⁸⁷, Samsun⁸⁸ ve Antalta⁸⁹ ilinde de kullanıldığı görülmektedir.

4.6.1. Başlangıç İfadeleri

Serlevha kısmında bulunan bu ifadelerin, yedisi “Ah min elmevt” (Ah ölüm) (Katalog no: 1, 5, 6, 7, 11, 12, 15) dokuzu, “Hüve'l-bâki” (O ebedidir) (Katalog no: 2, 3, 4, 8, 9, 10, 14, 16, 18) katalog no: 13'e ait mezar taşında, “Âh”, katalog no 17 de'ki mezar taşında ise “Allah bâki” (Allah ebedidir) yazmaktadır.

4.6.2. Durum ve Sebep Bildirme

Tablo 4.1. Durum ve Sebep Bildirme

Katalog no	İfadeler
1	Korkma yavrum ne yapar insana makber Burada yatanlar hepsi benii beşer
2	Çün ecel geldi ona olmaz aman

⁸⁵ Bektaşoğlu, *Anadolu'da Türk İslam Sanatı*, s. 33.

⁸⁶ Gün vd., “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, s. 63.

⁸⁷ İltar, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, ss. 393-398.

⁸⁸ Nefes, “Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları”, ss. 17-173.

⁸⁹ “Ormana Mezar Taşları”, *İbradi Belediyesi “Tarih, Kültür, Sanat ve Edebiyat” Dergisi*, S.1, 2015, ss. 7-69.

4	Ah yazık oldu bana gençliğime doyamadım Çaresiz bir derde düştüm def'ine imkân bulmadım Yaktı yandırdı vücudum şehrini kahır elem Gül gibi soldum cihanda ne olduğum bilmedim
5	Salunup gezerdim her dem neler geldi başıma Âkıbet türâb oldum taş dikildi başıma
9	Nûş idüb câmı gazadan şerbeti Eyledim fani cihandan uzleti Kalmadı vaktim vasiyet edeyim Verdi bana hak şehâdet devleti Sert yıldız rüzgarıyla karaya düşen Sefinen süvarisi çital
11	Dirîâ geçti ömrüm hasretâ ahu figân olsun El çeküp bu fenâdan azm-i ukba eyledim imdi Çare ne ömrüm tükendi azizim ruhum revan olsun
12	Geldi boğaz illeti etti şehadet Dört yetimi ile evebeyni kaldı dünyada hasret Tarikat-ialiye gadiriyyeden
13	Bir kuş idim uçtum yuvadan ecel ayırdı beni Hasreta ruz-u şeb etmekte der heb ahu zâr Felekten almadan kâmın dünyadan uhraya vefadar Olmayıp ömrü yetiştı daru ukbaya
14	Kim bu alem içre bende şâdan olmadım Derdime derman aradım bir ilacın bulmadım

	Ah ile zar kılarak tazeliğime doymadım Çün ecel peymanesi dolmuş muradım almadım
15	Çekdiğim derdi dağ mı çeker Eriyip su gibi kan oldu ciğer Geçti şu dünyada veremle ömrüm Akıbet dâru şifa oldu mezar Hikmeti ve ni'meti cennete ailemi gönderdim Benimde azimetime ettiler nazar Bana hem sîle idi ol mir İbrahim
16	Ey felek bağı fenayı bana zindan eyledin Soldurup bir goncayı cismim taki hazan eyledin Çok muradım vardı ya rab gitti ey gençliğim Âkıbet câmı ecelden buna derman eyledin
18	Takdir hakdır tağyir olunmaz Emr-i ilâhi yerini buldu Pek taze idi bu duhteri pâk ...cemâli açıldı soldu Cennette dursun validesiyle firdevsi buldu

Kitabelerdeki ifadelere bakıldığında 2, 13, 14 ve 16 no'lu kataloğa ait mezar taşlarında “Ecel” kavramı kullanılmıştır. 9 no'lu kataloğa ait mezar taşında, ölüm sebebinin bir gemi kazası olduğu ve şehit sayıldığı tahmin edilmektedir. 12 no'lu katalogda “Boğaz illeti” hastalığının ne olduğu tam olarak bilinmemektedir. Mezar taşının ait olduğu kişinin babasının kadiri tarikatına mensup olduğu anlaşılmaktadır.

Boğaz illeti hastalığının 15 no’lu katalogdaki mezar taşında geçen “Verem” hastalığıyla bir benzerliği olabilir. 4 no’lu katalogda ölüm sebebi olarak “Çaresiz dert”, “Kahr-ı elem” tarifleri kullanılmıştır.

4.6.3. Allah’tan İstek

Kitabelerde bulunan ifadeler arasında Allah’tan istek lafızlarına beş mezar taşında rastlanılmıştır.

Tablo 4.2. Allah’tan İstek

Katalog no	İfadeler
2	Mazharı nur-i şefa’at kıl her zaman Cürmümü afv eyle ya rabbel menan
6	Şafii olsun yevm-i mahşerde fahri enbiya
7	Şafiim ol bendeki eyle gabul
11	Beni kıl mağfiret ey rabbi yezdan Bi-hakkı arş-ı azam nur-u kuran
13	Cümle cürmüm afv ide ol ğani perverdigar

4.6.4. İnsanlardan İstek

İncelenen kitabelerde, insanlardan bazı istekler mevcuttur. Bu istekler arasında kabrinin ziyaret edilmesi, ruhu için Fatiha okunması gibi talepler yer almaktadır. Hazirede bulunan mezar taşlarının, on dördünde “ruhuna Fatiha” (Katalog no: 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16) şeklinde istekte bulunulmuştur. Birinde “ideler ruhuma Fatiha ihsan” (Katalog no: 10) ve yine birinde “rıza-i lillahi el Fatiha” ifadesi yer almaktadır. Fatiha isteklerinden farklı olarak 3 no’lu kataloğa ait mezar taşı kitabesinde;

“Bakıp geçme ricam budur ey Muhammed ümmeti

Mevtanın diriden hemen bir Fatiha’dır minneti

Kabrimi ziyaret eden ey Muhammed ümmeti

Bize bir Fatiha ihsan eden bulur cenneti” insanlardan taleplerde bulunulmuştur. 8 no’lu kataloğa ait kitabede yer alan ifadeler;

“Bakıp geçme ricam budur ey Muhammed ümmeti

Mevtanın diriden hemen bir Fatiha’dır minneti

Gelip kabrimi ziyaret eyleyen ihvanımız

Okusunlar ruhum için Gul Allahu⁹⁰ “ayeti” şeklindedir.

4.6.5. Nasihat

Tek örneği 13 no’lu kataloğa ait kadın mezar taşında bulunmaktadır. Kitabede geçen nasihat ifadeleri;

“Sen ziyaret eyle kabrimi haris olma dünyaya

Yarın nöbet sana kalır olma gafil dünyada

Ağlayup zar eyleme mevimle ey mader-i peder

Emr-i haktır bu fenaya gelenler hep gider” şeklindedir.

4.6.6. Unvan, Yer ve Aile isimleri

İncelemeye tabii tutulan mezar taşlarında rastlanılan unvan, aile isimleri ve yer adlarına bakıldığında bir “Bey” (Katalog no: 1) beş “İnce” (Katalog no: 1, 2, 10, 11,

⁹⁰ İhlas suresi kastedilmektedir.

14) 7 beş “Hacı” (Katalog no: 2, 4, 5, 8, 11) iki “El Hac” (Katalog no: 3, 10) bir “Kara” (Katalog no: 3) bir “Ağa” (Katalog no: 5) bir “Pehlivan” (Katalog no: 5) altı “Efendi” (Katalog no: 6, 10, 12, 13, 14, 16), iki “Yeni çeri” (Katalog no: 8, 16) bir “Meşhur” (Katalog no: 9) bir “Şişman” (Katalog no: 9) bir “Zeytunli” (Katalog no: 9) iki “Hanım” (Katalog no: 11, 14) bir “Halile” (Katalog no: 13) bir “Soytari” (Katalog no: 7) bir “Kerime” (Katalog no: 7) beş “Zade” (Katalog no: 8, 10, 12, 14, 16) iki “Zevce” (Katalog no: 11, 14) bir “Sıddıka” (Katalog no: 7) ifadeleri bulunmaktadır. İncelenen ifadeler sadece mezar taşı sahibine ait olmayıp ailesine de ait olan ifadelerdir.

4.6.7. Meslek Grupları

Hazirede bulunan mezar taşlarının kitabesinde yalnızca bir meslek grubu tespit edilmiştir. Dört kişinin mezar taşında “Kapudan” (Kaptan) ifadesine rastlanmıştır (Katalog no: 4, 8, 9, 12). Meslek sahibi olan mezarların sahiplerinin hepsi erkek mezarıdır. Kadınlara ait mezar taşlarında meslek ifadesi tespit edilmemiştir.

4.6.8. Tarihlendirme

Mezar taşlarının tarihleri biri hariç hicri olarak yazılmıştır. Söz konusu şahidede ise rumi olarak işlenmiştir. Tarihlendirme kısmında en eski tarihli mezar taşı, hicri 1225, en geç tarihli mezar taşı ise rumi 1338 tarihlidir. Miladi takvime çevrildiğinde ise en erken tarihlisi 1810/1811 en geç tarihlisi ise 1922 tarihlidir. Tarihlerin yüzyıl cinsinden çevrimi ise 19. ve 20. yüzyıllara denk gelmektedir.

Yıl kısmının yanında ay ve gün tarihleri verilen mezar taşlarında bulunmaktadır. On sekiz baş mezar taşından on dördünde ay isimleri okunabilmiştir. Katalog no: 17’ye ait mezar taşında tarih bilgisi yer almamaktadır. Diğer dört mezar taşının toprağa gömülü olması ya da taşın üzerinde okunamayacak şekilde olmasından dolayı ay bilgisi belirlenememiştir. Hicri takvimde kullanılan aylar, Muharrem, Safer, Rebi’ü’l evvel, Rebi’ü’l ahir, Cemaziyel evvel, Cemaziyel ahir, Receb, Şaban, Ramazan, Şevval, Zilkade ve Zilhiccedir.⁹¹ İncelenen mezar taşlarında kullanılan hicri aylar, katalog no: 2’de “Cemaziyel evvel”, katalog no: 3’te “Rebi’ü’l ahir”, katalog no: 8 ve 11’de “Zilhicce”, katalog no: 15’te “Ramazan”, katalog no: 5’te “Şaban”, katalog no: 6’da “Safer” aylarıdır. Bu altı hicri ayın dışında, katalog no: 1, 8, 9, 12’de “Mart”, katalog no: 4’te “Şubat”, katalog no: 2’de “Haziran”, katalog no: 14’de “Ağustos”

⁹¹ İrfan Yiğit ve Ülkü Ünlüsoy, *Hıdırlık – Ulumezarlık Osmanlı Dönemi Çorum Mezar Taşları*, Çorum 2014, s. 9.

ayları belirtilmiştir. Katalog no: 6'da "Safer" ayına "El-hayr" kelimesi eklenmiştir. Safer ayı Araplarda uğursuzluk ayı olarak bilinir. Bu uğursuzluğun ortadan kalkması için sonuna hayırlı kelimesi getirilerek "Saferül- hayr" olarak kullanılmıştır. Mezar taşında da "Safer" ayı tek başına yazılmamış "Saferü'l-hayr" olarak işlenmiştir.⁹² Katalog no: 16'nın tarih kısmında "Kanuni Sâni" kelimesi yer almaktadır. Bu ifade rumî takvim başlangıcı kabul edilmektedir. Rumî takvim iki defa değişiklik göstermiştir. İlk değişiklik 1332 senesinde yapılmıştır. Takvim başlangıcı olarak 1333 senesi Martın birinci gününe itibar edilmiştir. İkinci değişiklik ise 1334 senesinde olmuştur. Bu değişiklikle birlikte takvim başlangıcı Kanuni Sâni'nin ilk günü olarak alınmıştır. Bu tarih miladi takvimin 01 Ocak 1918'ne denk gelmektedir.⁹³

Ay isimlerinin yanında bazı mezar taşlarında gün tarihleri de yazılmıştır. Okunabilen mezar taşlarındaki günler, "5 Mart", "11 Şubat", "21 Şaban", "26 Saferü'l-hayr", "Zilhicce 19 – Mart 5", "Mart 26", "Haziran 2", "Ağustos 23" dır. Katalog no: 9'a ait mezar taşında ay ve gün tarihinin yanında "Yevm-i sâni" ifadesi kullanılmıştır. İkinci gün anlamına gelen bu ifadenin "Salı" günü olması kuvvetle ihtimaldir.

4.6.9. Kullanılan İsimler

Mezar taşlarında geçen isimler, sadece mezar sahibi olarak değil, kitabelerde geçen tüm isimler incelenmiştir. Bu doğrultuda, onbeş erkek ismi, dört kadın ismi kullanılmıştır. Kitabelerde geçen şahıs isimleri olarak, altı "Mustafa", iki "Osman", iki "Halil", iki "Ali", iki adet "Muhammed Ali", "İbrahim", "Hikmet", "Hüseyin", "Hasan", "Abdullah", "İsmail", "İbrahim", "Davut", "Muhammed" "Sadık", "Pakize", "Hatice", "Ümmü Gülsüm" ve "Aişe" kullanılmıştır.

⁹² M. Kâmil Yaşaroğlu, "Safer", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, s. 451.

⁹³ Mustafa Özsaray, "Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri", *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, 2019, s. 36.

5. SONUÇ

Araştırmamızda Türbe Camii haziresinde sanatsal ve kitabe yönlerinden incelenmeye alınan yirmi mezara rastladık. Bu mezarlardan on biri erkek, altısı kadın mezarıdır. Bir mezarın ise kimliği belirlenememiştir. İki mezarın baş taşı mevcut olmadığından kimlikleri tespit edilememiştir.

Hazirede bulunan mezarlar, form açısından incelemeye alındığında üç tip mezar formu ile karşılaştık. Bu mezar formlarının bir tanesinin toprak mezar grubuna ait olduğunu tespit ettik. Araştırmamızı içeren mezar taşlarından on beşi çerçeveli mezar grubunda yer almaktadır. İki ise üstü açık lahit formundadır.

Mezar taşlarının tiplerinin üçgen alınlıklı dikdörtgen kesitli, başlıklı ve dikdörtgen kesitli, sivri kemerli tepelikli ve dikdörtgen kesitli, tepelikli lale kesitli, ve yuvarlak kemerli olması tespit edilmiştir.

Çalışmamızda başlık tipleri olarak dört kısa başlıklı sarık, bir kısa başlıklı şeritli sarık, iki hâmidîye kalıplı fes, üç azîziye kalıplı fes ve bir tane kısa silindirik başlık olarak toplamda on bir başlık bulunmaktadır. Karşılaştığımız kadın mezarlarında ise sekiz bitkisel tepelik bulunmaktadır.

Süsleme özellikleri bakımından mezar taşlarına gelindiğinde ise kırk dördünde süsleme ögesi mevcuttur. Bu unsurların bulunduğu mezar taşlarının ikisinde dilimli oval madalyon, ikisinde vazo, üçünde kurdele, on dördünde gül, altısında akant yaprakları, birinde lale çiçeği, sekizinde kıvrımlı dal, birinde servi ağacı, birinde hayali çiçek motifleri, yedisinde stilize yaprak motifleri bulunmaktadır.

Bundan başka malzeme ve işleme özellikleri bakımından da mezar taşları ele alınmıştır. Bu inceleme sonucunda taş malzeme ile yapılan on altı mezar tespit edilmiştir. Dört mezar taşı mermerden yapılmıştır. Tüm mezar taşlarında kabartma tekniği kullanılmıştır.

Kitabelere gelindiğinde ise yazı tipi olarak üç stil kullanılmıştır. On altı kitabe de ta'lik yazı kullanılmış, bir mezar taşı kitabesinde sülüs yazı çeşidi tespit edilmiştir. Bir mezar taşında da ri'ka yazı stili kullanılmıştır. Kitabelerde yazılan ifadeler incelendiğinde başlangıç ifadesi olarak on şahidede Allah'ın sıfatı, yedi ölümle alakalı kelimeler ve birinde ise serzeniş ifadesi olan “Âh” ifadesi kullanılmıştır. Kitabelerin devamında gerçekleşen durum ve sebep bildirme ifadesi on bir şahidede geçmektedir. Ölüm sebebi olarak iki mezar taşında verem ve boğaz illeti olan hastalıklar, bir gemi kazası , bir şahidede ise elem ve acı olarak bildirilmiştir.

Araştırmamızı kapsayan dönem tarihlendirme açısından 19. ve 20. yy.'a aittir. Mezar taşlarında malzeme, kitabelerde bulunan ifadeler ve süsleme özellikleri bakımından çevredeki mezar taşlarıyla benzerlik gösterdiğini tespit ettik.

Bu çalışmanın konusu olan Türbe Camii haziresindeki mezar taşlarının çoğu sağlam durumdadır. Bazı mezar taşlarının kenar ve baş kısımlarının ise kırıldığını tespit ettik. Aynı zamanda ayak taşı olmayan ve ayak taşları devrilmiş veya darbe almış örneklerin olduğu görülmektedir. İncelememizi ilk yaptığımız 19.11.2020 tarihinde Türbe Camii'nin yapımı sebebiyle olması muhtemeldir ki hazireyi çevreleyen parapet duvarlarının doğu ve güney cephelerinde kırıklar tespit edilmiştir. Daha sonraki inceleme 29.04.2022 tarihinde gerçekleşmiştir. İkinci incelemede cami inşaatının bitmesiyle birlikte parapet duvarlarında yenilendiği görülmüştür. Lakin hazire içi temizliğin ve mezar taşlarının daha dikkatli bir şekilde korunmaya alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslanapa, Oktay, *Türk Sanatı*, Remzi Kitapevi, İstanbul 1989.
- Baykuzu, Tilla Deniz, “IV.ve V. Yüzyıllarda Çindeki Birkaç Hun Hükümdar Kurganı ve Türbesi Hakkında”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 20/2, Aralık 2005, ss. 1-15.
- Bulduk, Hatice Kübra, *Bursa Mustafakemalpaşa’daki Osmanlı Mezar Taşları*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2019.
- Bektaşoğlu, Mustafa, *Anadolu’da Türk İslam Sanatı*, DİB Yayınları, Ankara 2009.
- Berk, Süleyman, *Zamanı Aşan Taşlar, Zeytinburnu’nun Tarihi Mezar Taşları*, C.I, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2016.
- Bulut, Hakkı İsmail, *İslam Mezhepler Tarihi*, DİB Yayınları, Ankara 2016.
- Can, Yılmaz ve Recep Gün, *Ana Hatlarıyla Türk İslam Sanatları ve Estetiği*, Kayıhan Yayınları, İstanbul 2017.
- Çal, Halit, “Ah Mine’l Mevt Kastamonu Şehrindeki 14.-20. Yüzyıl Mezar ve Mezar Taşları”, “Üsküdar’a Kadar” *Kastamonu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008, ss. 3-23.
- _____, “İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar”, *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla III. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, İstanbul 28-30 Mayıs, ss. 207-225.
- _____, “Boyabat Mezar Taşları”, *Boyabat Kültür Yayınları*, S.1, ss. 1-197.
- Çal, Halit ve Özlem Ataoğuz Çal, *Kastamonu Atabey Gazi Camisi ve Türbesi Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Kastamonu Belediyesi, Ankara 2008.
- Çatalzeytin Belediyesi, “Çatalzeytin Huzurun Başkenti”, [Broşür].
- Çıblak, Nilgün, “Anadolu’da Ölüm Sonrası Mezarlıklar Çevresinde Oluşan İnanç ve Pratikler”, *Türk Kültürü*, 40/474, 2002, ss. 605-614.
- Demirci, Kürşat, “Kabir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.24, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, ss. 33-35.
- Eyice, Semavi, “Mezarlıklar ve Hazireler”, *İslâm Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C.I, TTK Yayınları, Ankara 1996, ss. 123-134.
- Gün, Recep, “Samsun-Çarşamba Rıdvan Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşları-I (Celi Ta’lik Kitabeli Olanlar)”, *OMÜİFD*, 26/26-27, 2008, ss. 117-174.
- Gün, Recep ve Eyüp Nefes, “Çarşamba Kurdahmetli Köyü Mezarlığındaki Tarihi Mezar Taşları”, *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 11/2, 2011, ss. 135-166.
- Gün, Recep vd., “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 17.-18. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *OMÜİFD*, S.40, 2016, ss. 37-75.
- _____, “Vezirköprü Yöresinde Bulunan 19 ve 20. Yüzyıl Osmanlı Mezar Taşları”, *OMÜİFD*, S.42, 2017, ss. 45-97.
- Güzel, Emine, *Malatya Sancaktar Mezarlığındaki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları*, Çizgi Kitapevi Yayınları, 2020.
- Hocaoğlu, Zeynep, *Üsküdar Mihrimah Sultan Camii Haziresindeki Mezar Taşları*, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2020.
- İbn Mâce, Cenâiz, 42.

- İltar, Gazanfer, *Giresun İli Sahil Şeridindeki Osmanlı Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara 2005.
- Karaca, Faruk, “Mezar Taşına Yansıyan Şekliyle Türk Kültüründe Hayat ve Ölümle İlgili Bazı Değerlendirmeler”, *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, 14/3-4, 2001, ss. 501-512.
- Kaya, Davut, *Trabzon Ayasofya Müzesi ile Boztepe Mezarlığındaki Osmanlı Mezar Taşları*, Samun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2021.
- Koşu, Reşat Eekrem, *Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, 1969.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, TDV Yayınları, Ankara 2015.
- Nefes, Eyüp, *Samsun Yöresinde Bulunan Mezar Taşları*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Samsun 2002.
- _____, *İlkadım Seyyid Kutbiddin (Kökçüoğlu) Mezarlığı Tarihi Mezar Taşları*, Etüt Yayınları, Samsun 2009.
- Orman, İsmail, “Türbe”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.41, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2012, ss. 464-466.
- “Ormana Mezar Taşları”, İbradi Belediyesi “Tarih, Kültür, Sanat ve Edebiyat” Dergisi, S.1, 2015, ss. 7-69.
- Özsaray, Mustafa, “Osmanlı Belgelerinde Kullanılan Tarih Türleri”, *Hazine-i Evrak Arşiv ve Tarih Araştırmaları Dergisi*, I, 2019, ss. 28-41.
- Reaghd, Yusuf, “İslam Hukukuna Göre Mezarın Yapısı”, *İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri*, C.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1996, ss. 17-23.
- Sarıoğlu, Aslı, “Taşlar Konuşur: Türk Mezar Taşlarının Biçim Dili”, *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6/3, 2017, ss. 1923-1937.
- Sevim, Nidayi, *Medeniyetimizin Sessiz Tanıkları*, Abide Yayınları.
- Sevin, Emine Nilüfer, *Çorum Şehri Mezar Taşları*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Master Tezi, Ankara 2008.
- Tezcan, Hülya, “Fes”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.12, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, ss. 415-416.
- Yaşaroğlu, M. Kâmil, “Safer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 35, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, ss. 450-451.
- Yiğit, İrfan ve Ülkü Ünlüsoy, *Hıdırlık – Ulumezarlık Osmanlı Dönemi Çorum Mezar Taşları*, Çorum 2014.

EKLER

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
31.12.2021	12	2021-1061

**KARAR
NO:2021-
1061**

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Muhammet Eren YILMAZ' ın Eyüp NEFES danışmanlığında “Kastamonu Çatalzeytin ‘de Türbe Camii Haziresindeki Mezar Taşları” isimli yüksek lisans tezine ilişkin gözlem, video/film/görüntü kaydı, dosya taraması ve veri kaynak taraması çalışmalarını içeren 43395 sayılı dilekçesi okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim Enstitüsü öğrencisi Muhammet Eren YILMAZ' ın Eyüp NEFES danışmanlığında “Kastamonu Çatalzeytin ‘de Türbe Camii Haziresindeki Mezar Taşları” isimli yüksek lisans tezine ilişkin gözlem, video/film/görüntü kaydı, dosya taraması ve veri kaynak taraması çalışmalarının kabulüne oy birliği ile karar verildi.

ÖZ GEÇMİŞ

Muhammet Eren YILMAZ, Giresun Anadolu İmam Hatip Lisesi'ni bitirdikten sonra Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 28.06.2007 tarihinde mezun oldu. 2019 yılında OMÜ SBE İslam Tarihi ve Sanatları / Türk İslam Sanatları Yüksek Lisans programına girdi.2016 yılında Samsun'da İmam-Hatip olarak göreve başladı. Görevine Giresun'da devam etmekte olan Mmuhammet Eren YILMAZ, orta derecede ingilizce bilmektedir. Ayrıca hat sanatı ile ilgilenmektedir.

İletişim Bilgileri

ORCID ID : 0000-0001-9960-731X

Yayınlar:

1. Kitap İncelemesi: Muhammet Eren Yılmaz, “Sinop’ta Geleneksel Ahşap Köy Camileri” *Akademik Tarih Düşünce Dergisi*, S.4, 2022.